

Parker, Kirkegårde og Renhold
Teknik- og Miljøforvaltningen

GRØNDALSPARKEN

UDVIKLINGSPLAN 2025-2030

GRØNDALSPARKEN

UDVIKLINGSPLAN 2025-2030

Grøndalsparken

Udviklingsplan 2025-2030

Juni 2025

Projektledelse og udarbejdelse

Susanne Henriksen, projektleder (Bynatur)

Med bidrag fra medarbejdere i Teknik- og Miljøforvaltningen:

Anna Gerd Skaaning Ellerbæk, beplantningsudvikler (Bynatur)

Astrid Stener Jørgensen, biolog (Bynatur)

Emil Rosenstrøm, landskabsarkitekt (Teknik- og Miljøforvaltningen)

Kortmateriale

Sofie Amundsen (Bynatur)

Grafisk tilrettelæggelse

Kåre Thomas Jensen

Baggrundskort

Københavns Kommune

Fotos

Susanne Henriksen, Teknik- og Miljøforvaltningen

Jonals Co., kbh billeder.dk: Grøndalsparken 1936, set fra Apollovej., (Kort rids af områdets historie, side 16)

Tryk og publikation

Lasertryk A/S

Trykt på svanemærket papir

Publikationen kan downloades på www.kk.dk/publikationer

INDHOLD

Indledning	6
Hovedformål for planperioden... ..	8
Udviklingsmuligheder for landskab og natur	9
Udviklingsmuligheder for rekreation	11
Administrative forhold.....	12
Beliggenhed, afgrænsning og ejerforhold... ..	12
Fredningsforhold og lovgivning	14
Kommunale planer og strategier	16
Retningslinjer for arrangementer og aktiviteter	19
Analyse	20
Kort rids af områdets historie	20
Landskab	21
Natur	27
Rekreation	31
Udviklingsmuligheder	32
Landskab og natur.....	32
Rekreation	46
Skybrudsprojekt.....	50
Litteratur	53
Bilag	
Bilag 1: Skolehaveparken og Grøndalsåsen – Eksisterende forhold	
Bilag 2: Skolehaveparken og Grøndalsåsen – Udviklingsmuligheder	
Bilag 3: Hundelufterparken – Eksisterende forhold	
Bilag 4: Hundelufterparken – Udviklingsmuligheder	
Bilag 5: Metroskoven Nord og Syd – Eksisterende forhold	
Bilag 6: Metroskoven Nord og Syd – Udviklingsmuligheder	
Bilag 7: Filosofgangsparken – Eksisterende forhold	
Bilag 8: Filosofgangsparken – Udviklingsmuligheder	
Bilag 9: Grøndalsparken beplantningsudvikling, Handleplan 2025-2030	

INDLEDNING

Grøndalsparken blev fredet i 2010 som en del af "Fredningen af Grøndalen med tilstødende områder". Fredningen omfatter også nogle arealer i Frederiksberg Kommune (Grøndalsengen, Grøndalen, Femte Juni Plads og et smalt areal langs metrolinjen), men denne udviklingsplan gælder alene for Grøndalsparken og Grøndalsåsen, som er beliggende i Københavns Kommune (med en enkelt undtagelse - se afsnittet Administrative forhold: Beliggenhed og afgrænsning). Planen gælder for 5 år. En revision inden udløbet af de 5 år kan dog ske, hvis Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at det er nødvendigt.

Plejeplaner i fredningsforstand kaldes i Københavns Kommune for udviklingsplaner. Deres formål er at sikre, at det fredede område plejes, drives og udvikles på en måde, der er i overensstemmelse med fredningen. Planen beskriver hvilke tiltag, der kan udføres i planperioden. Dog er der ingen garanti for, at alle tiltag bliver udført, da dette afhænger af ressourcer og økonomi. Det er således et grundlæggende vilkår, at der ved udarbejdelsen af en udviklingsplan ikke pr. automatik følger økonomiske midler med til at realisere de mulige tiltag. Desuden kan visse tiltag kræve dispensation fra fredningen eller eventuelt andre tilladelser for at kunne gennemføres.

Den primære målgruppe for udviklingsplanen er Københavns Kommunes medarbejdere, der skal anvende den som administrativt grundlag for forvaltningens arbejde. Her tænkes især på driftsmedarbejdere, byrumsforvaltere, fredningstilsynet og andre medarbejdere, der arbejder med byens rum. Den sekundære målgruppe er interessenterne, som fx lokaludvalget, foreninger, organisationer og andre, der har interesse i den nuværende og fremtidige anvendelse og udvikling af området.

Udarbejdelsen af en udviklingsplan er et samarbejde mellem interne og eksterne parter. En væsentlig samarbejdspartner og høringspart er parkbrugerrådet, som for denne plans vedkommende bestod dels af repræsentanter fra de i fredningen nævnte høringsberettigede parter, dels af repræsentanter for andre brugere.

Af de høringsberettigede parter deltog: Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet, Dansk Ornitologisk Forening og Vanløse Lokaludvalg. Som repræsentanter for andre brugere deltog: Grøndal Lokalråd, Grøndalsvænge Andelsboligforening, H/F Grænsen, Københavns Ældreråd, Kultur- og Fritidsforvaltningen i København samt Skolehaverne.

Der er afholdt to parkbrugerrådsmøder og to parktræf i forbindelse med udarbejdelse af planen. Parkbrugerrådet og Det Grønne Råd i København har efterfølgende haft udkastet til udviklingsplanen i høring. Stor tak til parkbrugerrådets medlemmer for deres bidrag.

Planen er desuden blevet forelagt Det Grønne Råd i København på mødet den 13.03.2025.

Det Grønne Råds sammensætning samt nærværende plan kan findes på Københavns Kommunes hjemmeside www.kk.dk

HOVEDFORMÅL FOR PLANPERIODEN

Grøndalsparken er et vigtigt grønt område for borgerne i nærområderne på grund af parkens rekreative værdi og naturindhold. Det overordnede formål med områdets udvikling er derfor at skabe en god balance mellem den rekreative anvendelse og bevarelsen og styrkelsen af områdets naturværdier. Herved vil udviklingen også ske i overensstemmelse med fredningens formål (§ 1 i afsnittet "Administrative forhold").

Udviklingsplanens initiativer skal understøtte, at man i Grøndalsparken kan opleve bynaturen med dens planter samt fugle, insekter og andre dyr. Det er væsentligt, at parken fortsat er et stille byrum, hvortil borgere kan søge tilflugt og finde ro og hvile. Samtidig skal parken også kunne rumme friluftsoplevelser med leg, picnic og lignende.

For de følgende lister af udviklingsmuligheder gælder, at:

Tiltag markeret med * betyder, at fredningstilsynet for København skal vurdere, om det kræver en dispensation fra fredningen for at blive realiseret

Tiltag markeret med ** betyder, at fredningstilsynet for København skal vurdere, om det kræver en dispensation fra § 3 og § 16 i naturbeskyttelsesloven for at blive realiseret

Alle vurderinger foretages på baggrund af detaljerede projektbeskrivelser

Sydlig del af Hundelufterparken, plads til fred og ro.

UDVIKLINGSMULIGHEDER FOR LANDSKAB OG NATUR

Skolehaveparken

- I busketterne mod jernbanen kan der ryddes for snebær og indplantes flere arter
- Der kan bevares "kighuller" i vegetationen ind til skolehaverne efter aftale med disse
- Dødt ved og torsoer kan efterlades i kantbuskettet mod jernbanen
- Hyld og kirsebærkornel med gamle stammer kan fremhæves ved at beskære buskene under
- Der kan plantes flere træer i skovterrænet som skovfyr, stilkeg og vintereg
- Nord for Godthåbsvej kan krattet ryddes og erstattes med skovfyr, taks og dværgmispel

Grøndalsåsen

- Buskettet mod kolonihaverne skal bevares som skærmende busket
- Mod de almene boliger skal der være fokus på bevarelse af mangfoldighed, men selvsået ahorn kan fældes
- I den nordlige ende kan det forvildede område forblive urørt
- Kortlægning af arter på det forvildede område bør ske, hvis der igangsættes drift, så denne kan understøtte den lokale biodiversitet

Hundelufterparken

- I buskettet ind mod jernbanen kan udtynnes for snebær og plantes fx mirabel, skovæble, syren, hassel, kvalkved, tørst, slåen, dunet gedebled og andre skovbrynsarter med blomster, nødder eller bær
- I den nordlige del kan plantes flere kirsebærkornel i busketterne
- I den sydlige ende skal være fokus på træer, som er tolerante overfor vandlidende jord
- I gruppen af fyrretræer kan indplantes flere fyr

Metroskoven (nord og syd)

- Lunden af kirsebær og weichsel kan fortsætte ud til stien.
- Stærkt dominerende arter kan ryddes
- I skråningen mod C. F. Richs Vej kan tynnes i opvæksten af ahorn
- I den sydlige del kan der indplantes i buskettet mod havelodderne på Frederiksberg-siden for at fortætte kanten

Filosofgangsparken

- I den nordlige del ved terrænspringet kan udsigten ud over parken vedligeholdes ved at rydde opvækst på skråningen og opstamme tjørnetræerne. Snebærrene langs stien kan fjernes helt, men så skal opsættes et hegn, da der er meget stejlt
- Ved legepladsen kan rækken af tjørn udvides til at omkranse legepladsen, og der kan plantes flere frugttræer. I legepladsen nordlige kan indplantes solitære træer
- Mod Grøndals Parkvej kan busketter udvides og nye etableres for at skærme mod trafikken
- I den sydlige ende kan etableres skovbeplantning for at lukke af mod trafikken

- I det trekantede område, vest for Grøndals Parkvej, kan udsås engblanding og plantes flere forædlede frugttræer
- Den gamle beplantning omkring Ålekisten bevares og holdes tæt mod Ålekistevej

Græspleje, urter og åbent vand

- Fælledgræs bør slås med opsamling for at øge mængden af urter og blomster. Der kan eksperimenteres med midlertidige folde med græssende dyr eller afbrænding
- Fælledgræsset bør mosaikslås således, at der kontinuerligt er områder med græs og urter, Slåningen kan varieres, så meget græsdominerede arealer slås med opsamling i april/maj og gerne med anden slåning i august-september
- Områder med sparsom vækst af græs og blomster kan slås i efteråret med opsamling eller i det tidlige forår uden for vækstsæsonen
- Der kan fortsat forsøges med løbende udsåning eller indplantning af flerårige blomster i de græsområder, hvor der er observeret arter, der indikerer et højere botanisk potentiale
- Områder med brændenælde kan afvente slåning til sensommeren af hensyn til sommerfugles æg og larver
- Der kan skabes en åben å eller anden form for lineære vandelementer gennem Grøndalsparken*
- Ålekistens bund, kanter og stemmeplanker kan restaureres**

Fugle, flagermus og andre dyr

- Der bør foretages undersøgelse efter flagermuskolonier
- Der kan udføres tiltag til gavn for den økologiske funktionalitet for flagermus
- Forskellige tiltag kan udføres til forbedring af forhold for fokusarter
- Der kan opsættes redekasser til fugle
- Der kan lægges kvasbunker og gamle træstammer til gavn for insektlivet og mange fugle
- Udvalgt opvækst af elm kan bevares af hensyn til sommerfuglen det hvide w

UDVIKLINGSMULIGHEDER FOR REKREATION

- Der kan opsættes flere bænke - især omkring Flintholm St. og generelt med ca. 200 meters afstand. Hver anden bænk kan i stedet være et bord-bænke-sæt
- Det kan tydeligere markeres, at der ikke må cykles på gangstier
- Der bør, så vidt det er muligt, skabes bedre tilgængelighed til Grøndal St. via parken*
- Legepladserne bør rumme et bredt udvalg af redskaber for at tilgodese forskellige aldre
- Der kan anlægges en aktivitets-ø med forskellige slags motionsredskaber og legeredskaber, borde, bænke og picnic inklusive grillmulighed*
- Friløb for hunde kan fortsat foregå i Hundelufterparken undtagen ved en eventuelt aktivitets-ø. Der kan opsættes supplerende skiltning, som mere tydeliggør området
- Der kan opføres yderligere 1-2 toiletbygninger og så midt muligt alle helårsåbne*
- Der kan opsættes vandposte ved legepladser og aktivitets-ø*

MULIGHED FOR SKYBRUDS- OG VANDRENSNINGSLØSNINGER

- Der kan etableres overjordiske oversvømmelsesarealer til midlertidig oplagring af skybrudsvand*
- Der kan etableres anlæg til vandrensning*

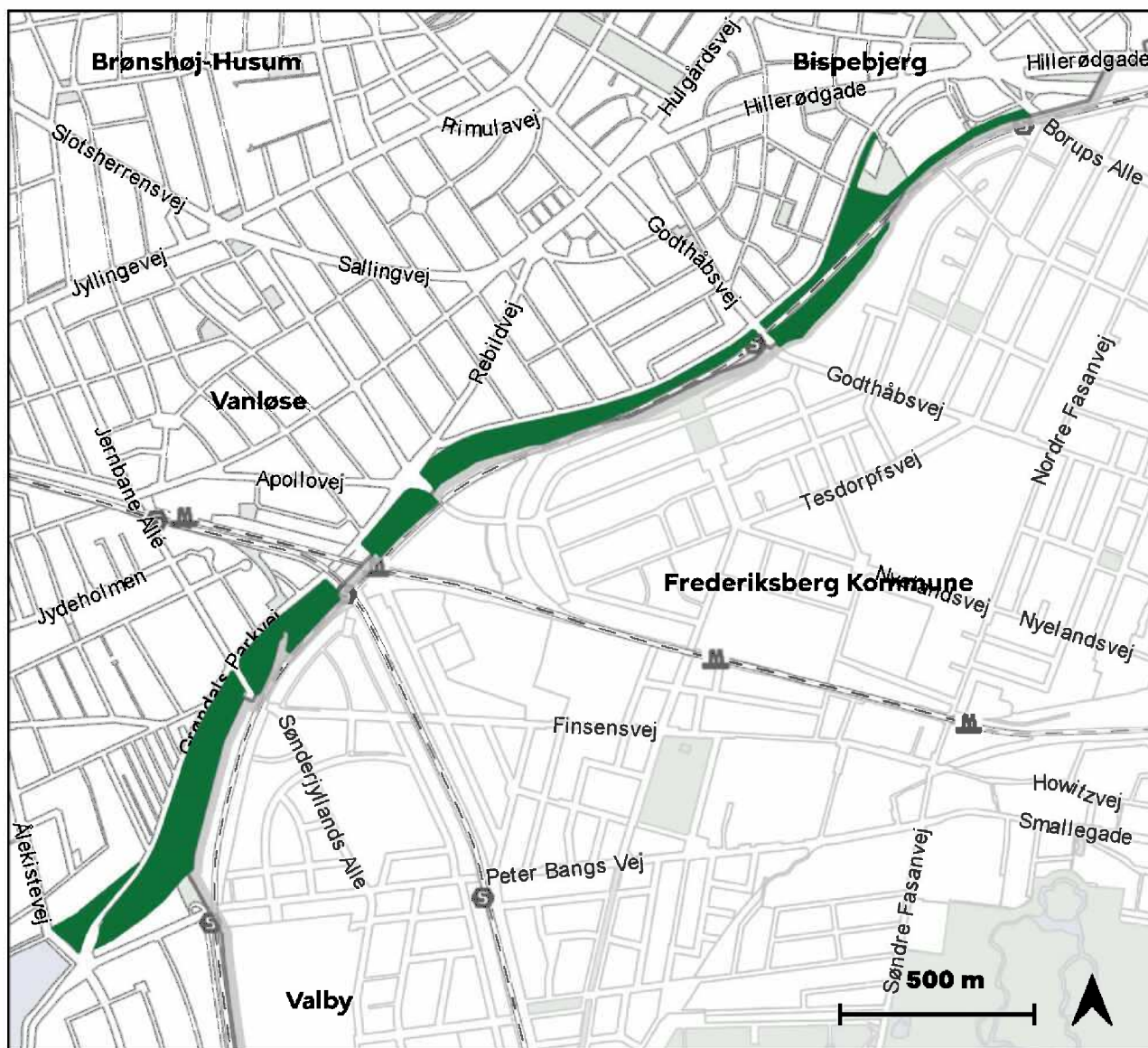

Fig 1. Oversigtskort med Grøndalsparkens placering angivet med grøn farve.

ADMINISTRATIVE FORHOLD

Beliggenhed, afgrænsning og ejerforhold

Grøndalsparken ligger i Vanløse Bydels østlige del og grænser på størstedelen af sit forløb op til enten Frederiksberg Kommune eller Ringbanen. Parken følger Grøndalsåen, som er rørlagt, og udgør en ca. 3 km lang grøn forbindelse fra Fuglebakken Station i nordøst til Damhussøen i sydvest. Parken afbrydes undervejs af Flintholm Station og gennemskæres tre steder på tværs af veje, henholdsvis Godthåbsvej, C. F. Richs Vej og Jernbane Allé. Et lille trekantet areal i parkens sydvestlige hjørne afskæres af Grøndals Parkvej. På dette areal findes den gamle Ålekiste, der har givet navn til Ålekistevej, som adskiller Grøndalsparken fra Damhussøen.

Udviklingsplanen gælder for alle parkens arealer, som ligger i og/eller ejes af Københavns Kommune. Desuden gælder planen for den lille del af matrikel 406a Frederiksberg, som ligger nord for jernbanen, mellem Flintholm st. og C. F. Richs Vej. Arealet fremstår som en del af Grøndalsparken, men ligger i Frederiksberg Kommune og ejes af Banedanmark (Fig 2).

Arealet er omfattet af udviklingsplanen, fordi Københavns Kommune i henhold til fredningen er plejemyndighed nord for jernbanen (Ringbanen).

Matrikel 3789 Vanløse, mellem Jernbane Allé og Flintholm st., ejes ligeledes af Banedanmark. En del af denne matrikel ligger på tværs i Grøndalsparken, og er derfor også omfattet af udviklingsplanen. Matrikel 427 Frederiksberg er ligeledes fredet, og ejes af DBS, som har udlejet det til kolonihavebrug. Da det samtidig ligger uden for Grøndalsparken, er arealet ikke omfattet af udviklingsplanen.

Matriklerne 11a, 11d, 978, 1013 og 1468 Utterslev samt matrikel 122q Frederiksberg udgør tilsammen delområdet kaldet Grøndalsåsen, hvortil der er aflåst. Efter aftale med Frederiksberg Kommune (sagsnr. eDoc 2024-0238882) er Københavns Kommune plejemyndighed for disse arealer, som derfor er inkluderet i udviklingsplanen, selv om de ligger syd for Ringbanen, hvor Frederiksberg Kommune ellers er plejemyndighed ifølge fredningen. Begrundelsen for aftalen er, at alle de nævnte matrikler ligger i Københavns Kommune bortset fra 122q Frederiksberg. Matrikel 122q Frederiksberg ejes dog af Københavns Kommune ligesom matriklerne 11a, 978, 1013 og 1468 Utterslev. Matrikel 11d Utterslev ejes af Frederiksberg Forsyning. (Fig 2).

For matrikel 122 q gælder desuden, at Frederiksberg Kommune skal inddrages ved væsentlige ændringer i tilstand eller evt. fældninger, da arealet er omfattet af Frederiksberg Kommunes tilsyn med naturbeskyttelse, herunder IV-arter, samt beskyttelse af udpegede bevaringsværdige træer. Frederiksberg Kommune udarbejder en temalokalplan for bevaringsværdige træer.

Udviklingsplanen gælder ikke for fredningsdeklarationens delområde A (areal nord for Metrolinjen), B (Grøndalen), D (femte Juni Plads) og en lille del af delområde C (Grøndalsengen, nord for Femte Juni Plads), da disse delområder ligger i Frederiksberg Kommune og syd for Ringbanen, hvor Frederiksberg Kommune er plejemyndighed (Fig 3).

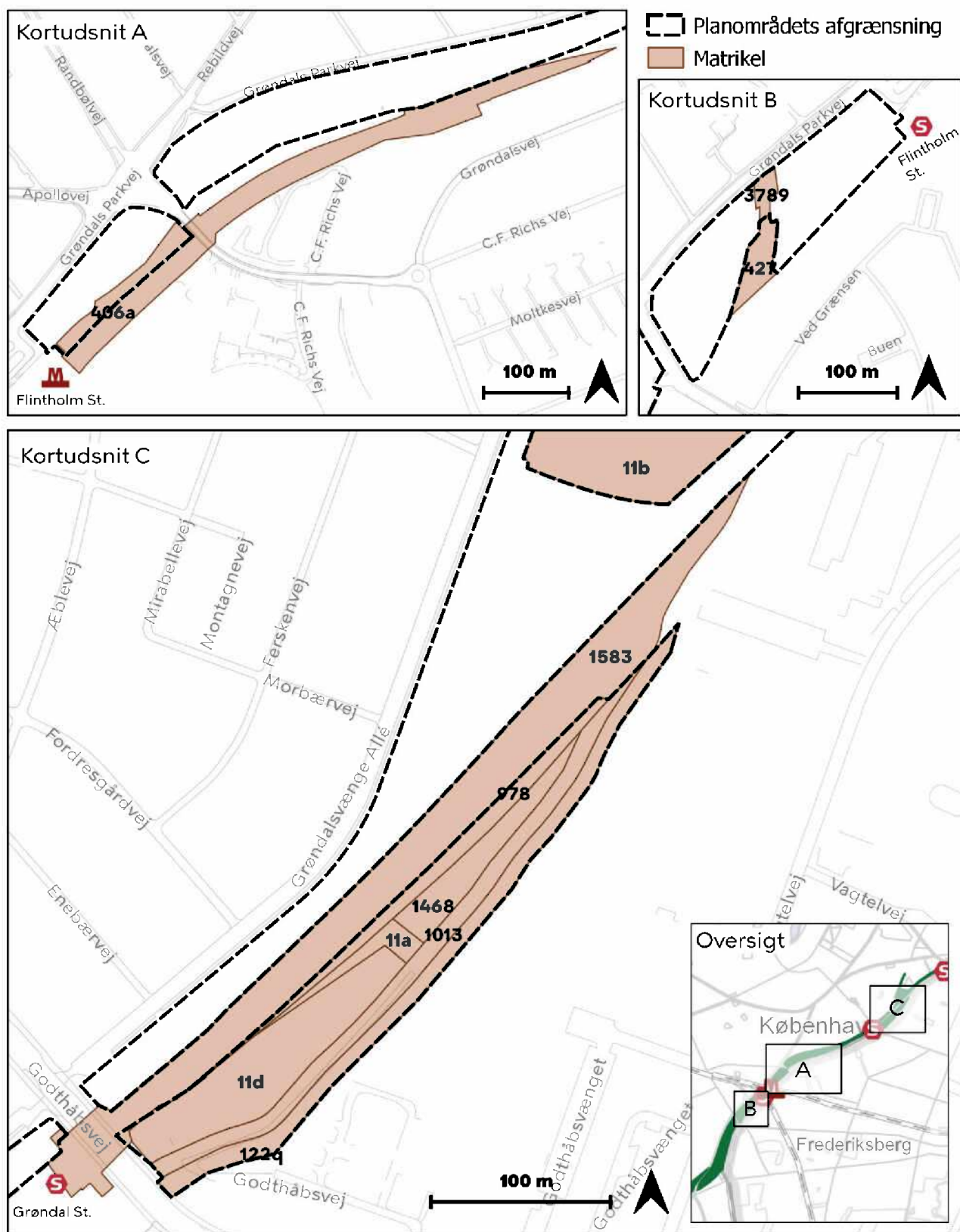

Fig 2. Udvalgte matriklers placering i Grøndalsparken.
Matriklerne 40a, 427 og 122q er Frederiksberg, mens de øvrige ligger i Vanløse.

Fredningsforhold og lovgivning

Fredning

Grøndalsparken er fredet ved kendelsen "Fredning af Grøndalen med tilstødende områder" af 30. juli 2010, men på enkelte punkter skete en ændring ved de to nedennævnte afgørelser i klagenævnet. I det fredede areal indgik skolehaverne ved fredningen i 2020 med den særbestemmelse, at disse gerne måtte bebygges med offentlige institutioner. Den 8. juli 2011 afgjorde Natur- og Miljøklagenævnet, at det nordligste af de to skolehaveområder (matr. 1466 og 1538 Utterslev) skulle udgå af fredningen, mens det sydlige område (matr. 11b Utterslev) skulle forblive i fredningen uden mulighed for institutionsbyggeri. Sluttelig den 31. januar 2013 afgjorde Natur- og Miljøklagenævnet en række klagesager angående fredningen. Kun en enkelt afgørelse vedrører Grøndalsparken, da den angår legepladser i hele fredningsområdet. Klagenævnet afgjorde, at legepladser skal opretholdes som sådanne, og at væsentlige ændringer af deres omfang og placering kun kan ske på grundlag af en plejeplan.

Det er fredningens formål (§ 1):

1. at sikre området som parkområde,
2. at opretholde og muliggøre en forbedring af områdets biologiske, landskabelige og rekreative værdier under hensyntagen til den historiske baggrund for områdets nuværende udformning, herunder at muliggøre en forbedring af biodiversiteten i området,
3. at fastholde og regulere offentlighedens ret til færdsel i området og dets anvendelse til fritidsformål,
4. at medvirke til at sikre, at Danmarks internationale forpligtelser til at beskytte naturen overholdes.

Fredningen fastsætter bl.a. bestemmelser om arealernes tilstand (§ 3), om bebyggelse (§ 4) og om veje, stier og tekniske anlæg (§ 7). Af § 3 fremgår bl.a., at udformning og placering af nye både underjordiske og overjordiske anlæg skal godkendes af fredningsnævnet. Fredningen er ikke til hinder for reetablering af tidligere vådområder, for etablering af anlæg eller vådområder med renseseffekt til tilbageholdelse og rensning af vand samt for at frilægge den rørlagte Grøndals Å. Disse ændringer skal fastlægges i en plejeplan. Af § 7 fremgår bl.a., at nye stier, broer, cykel/gangtunneler og faunapassager ikke må anlægges uden at være fastlagt i plejeplanen. Det samme gælder for etablering af ny belysning i området. Af fredningens § 5 fremgår desuden, at plejemyndigheden skal udarbejde en plejeplan (i Københavns Kommune benævnt en udviklingsplan).

Af fredningens § 10 fremgår en række særbestemmelser. Det angår matrikel 8b Vanløse, hvor Børnehaven Damhuset ligger med tilhørende legeplads. Her gælder, at hegnet omkring børnehaven kan bevares, og hvis brugen af arealet som børnehaven ophører, bliver fredningens øvrige bestemmelse gældende for dette areal. Desuden gælder for matriklerne nr. 11a, 11b (=1468), 11d og 978 Utterslev (del af Grøndalsåsen), at fredningen ikke er til hinder for ændringer af havelodderne inden for kolonihaveområdet. Men hvis arealernes brug til kolonihaver ophører, bliver fredningens øvrige bestemmelser gældende for det pågældende areal.

Beskyttelseslinjer, §3-beskyttelse og fredskov

Den ½ bygge- og beskyttelseslinje, der vedrører Grøndalsparken, er søbeskyttelseslinjen omkring Damhussøen, som strækker sig ca. 120 meter ind i den sydvestlige del Grøndalsparken. I samme område ligger en lille sø, den tidligere ålekiste, der desuden er beskyttet i henhold til § 3 i naturbeskyttelsesloven. Der er ikke udpeget nogen fredskovsarealer i Grøndalsparken.

Artsfredningsbekendtgørelsen

I artsfredningsbekendtgørelsens § 6 fremgår, at kolonirugende fugles redetræer ikke må fældes i perioden 1. februar – 31. juli, samt at hule træer og træer med spættehuller ikke må fældes i perioden 1. november – 31. august.

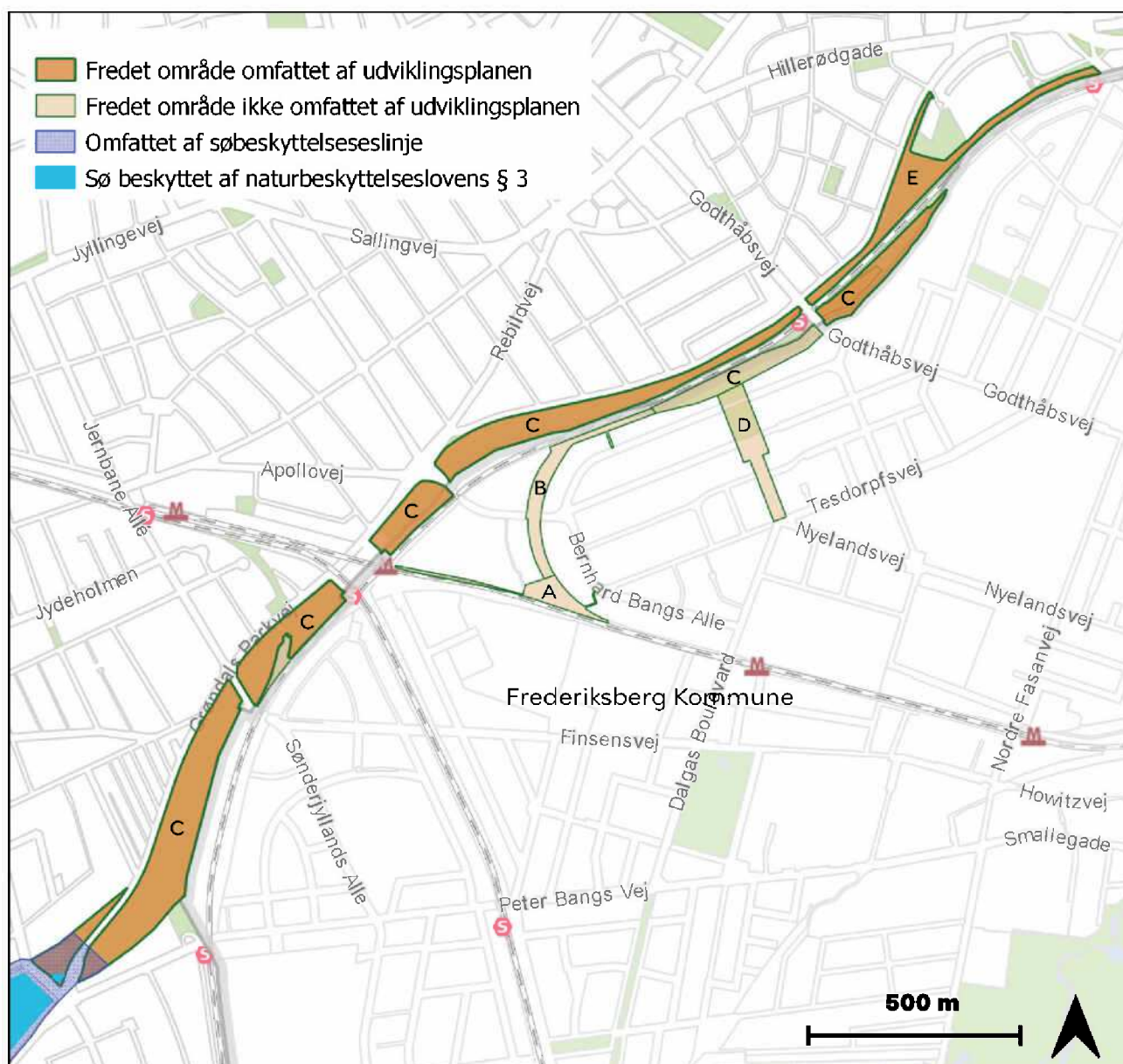

Fig. 3. Kort over fredede områder, både områder omfattet og ikke omfattet af udviklingsplanen. Desuden viser kortet området, som ligger inden for søbeskyttelseslinjen omkring Damhussøen.

Bilag IV-arter

De såkaldte bilag IV-arter (navnet henviser til arter på habitatdirektivets bilag IV) er beskyttede på individniveau og deres yngle- og rastesteder er ligeledes beskyttede. Beskyttelsen er skrevet ind i en række forskellige paragrafer i forskellige love, herunder den førnævnte artsfredningsbekendtgørelse. Beskyttelsen af et enkelt levested kan tilsidesættes, hvis det ved hjælp af afværgende foranstaltninger kan sikres, at det samlede leveområdes økologiske funktionalitet ikke forringes.

Kommunale planer og strategier

De følgende planer og strategier er baggrund for udarbejdelsen af udviklingsplanen.

Københavns Kommuneplan 2019 (KP19)

Grøndalsparken er udpeget som en potentiel økologisk forbindelse af national interesse, hvor kommunen skal arbejde for at forbedre områdets natur- og biodiversitetsværdier og potentialer frem mod større og bedre sammenhængende naturområder over tid. Det medfører, at parken ikke må skæres over af barriereskabende nyanlæg, indskrænkes væsentligt eller i øvrigt forringes for så vidt angår dens biologiske værdi eller sammenhæng med andre udpegninger i Grønt Danmarkskort, uden at der sikres kompenserende foranstaltninger (for Grønt Danmarkskort i København se <https://kp19.kk.dk/artikel/naturbeskyttelse>). Ændringer i økologiske forbindelser kan dog ske i overensstemmelse med gældende bestemmelser i en fredning, pleje-/udviklingsplan eller lokalplan. Hensynet til den økologiske forbindelse skal indgå i den fremtidige planlægning af byen. Kommuneplanen angiver også, at der kan anlægges en grøn cykelrute gennem Grøndalsparken fra krydset Lindeallé/Grøndals Parkvej til Fuglebakken Station.

I kommuneplanens rammer er parken udpeget som et område til fritidsformål. I Grøndalsåsen er kolonihaveområdet, der ejes af Frederiksberg Forsyning, udpeget som område med varige overnatningshaver (11d Utterslev), mens områdets øvrige kolonihaveareal, der ejes af Københavns Ejendomme, har status som område med varige daghaver.

Københavns Kommuneplan 2024 (KP24)

I denne plan, som afløser den forrige kommuneplan, er Grøndalsparken fortsat udpeget som potentiel økologisk forbindelse samt som grøn bykile (under bekendtgørelsen Fingerplan 2019). Det fremgår også, at der fortsat kan anlægges en grøn cykelrute gennem Grøndalsparken, og at parken er udpeget som et areal til fritidsformål. Kolonihaveområdernes status er ligeledes uændret.

Lokalplaner

Der findes ingen lokalplaner for Grøndalsparken. Men parken grænser op til et areal (matrikel 123 og 950), for hvilket der den 11. juni 2008 er vedtaget Lokalplan nr. 424 Grøndalvænge Allé. På disse arealer er opført henholdsvis institutionsbyggeri og boliger.

Bydelsplan

Lokaludvalget for Vanløse laver bydelsplan for Vanløse, som blandt andet indeholder temaet Natur og Miljø, der inkluderer bydelens parker. Den til enhver tid gældende bydelsplan fremgår af lokaludvalgets hjemmeside.

Biodiversitet i København - strategi 2022-2050

Biodiversitetsstrategien er vedtaget i marts 2023. Dens formål er at igangsætte et langsigtet og vedvarende fokus på at forbedre naturens vilkår i byen og at understøtte de potentialer og kvaliteter, som naturen kan bidrage med. Arbejdet skal ske i samspil med byens øvrige større dagsordener og skal være en fast del af Københavns bynatura-, byudviklings- og klimatilpasningsdagsorden. Samtidig skal strategien være med til at realisere FN's verdensmål og sikre en bæredygtig by.

Strategien skal realisere Københavns Kommunes og Danmarks Naturfredningsforenings vision om:

- At vende tilbagegangen af arter i København
- At sikre alle københavnere adgang til natur og naturoplevelser
- At sikre viden og uddannelse om biodiversitet

På den baggrund er der i strategien opstillet fire temaer:

1. At forbedre og bevare den eksisterende biodiversitet
2. At skabe ny biodiversitet i byen
3. At understøtte viden og uddannelse om natur og biodiversitet
4. At skabe frivillige fællesskaber om biodiversitet

For hvert tema er der sat nogle mål, og desuden er der fastlagt en række mål, som går på tværs af temaerne. I løbet af strategiens første periode skabes et bedre overblik over Københavns eksisterende biodiversitet. Det kan betyde, at nogle af målene må revideres, og at der udarbejdes konkrete og mere ambitiøse målsætninger for de enkelte temaer.

I strategien er udpeget 10 fokusarter med beskrivelse af initiativer, der kan skabe bedre levestederne for disse dyr. Arterne er valgt ud fra, at de kræver forskellige forhold for at trives. Ved at forbedre disse arters forskellige levesteder er det samtidig hensigten at skabes bedre levesteder og fødekilder for mange andre dyr samt planter.

Udviklingsplanen for Grøndalsparken understøtter strategiens formål.

Handleplan 2022-2025 for Biodiversitet i København

Handleplanen skal medvirke til at realisere Københavns Kommunes strategi for biodiversitet 2022-2050. Den følges årligt op af en statusopgørelse og redegørelse for det kommende års prioriterede indsatser. Hver 4. år vil handleplanen blive revideret og opdateret, første gang efter 2025. De indsatsområder, som ikke er blevet prioriteret i den forløbne periode, vil blive genovervejet og eventuelt overført til næste periode.

Blandt handleplanens mange indsatser, søger udviklingsplanen for Grøndalsparken især at understøtte indsatsen til bevarelse og beskyttelse af Københavns eksisterende biodiversitet og naturværdier, som det er beskrevet i afsnittet udviklingsmuligheder, Landskab og natur.

Bynatur i København – strategi 2015-2025

Københavns Kommune vedtog i 2015 strategien "Bynatur i København". Indarbejdelse af strategien i udviklingsplanen er et led i kommunens arbejde for et grønnere København. Strategien har følgende visioner:

Vision # 1: At skabe mere bynatur i København

Vision # 2: At øge kvaliteten af bynaturen i København

I strategien er bynaturen defineret som en fælles betegnelse for alle levende væsner og vækster, som lever i byen. Bynaturen findes overalt i byen, ikke blot i naturområder, men også i søer- og vandløb, havnen, parker, kirkegårde samt i by- og gaderum. For at sikre bynatur med høj kvalitet definerer strategien fem kvalitetsparametre: Biodiversitet, klimatilpasning, funktionalitet, rumlighed og plejeindsats. Kvaliteten af bynaturen er kontekstbestemt og varierer alt efter, hvor i byen det grønne byrum er.

Strategien opererer med tre overordnede typer af grønne rum: "By- og gaderum", "Parker og kirkegårde" og "Naturområder". Grøndalsparken hører til typen "Parker og Kirkegårde". Her er bynaturen karakteriseret ved, at den danner ramme om rekreative oplevelser og er integreret med rekreative funktioner. Der kan anvendes eksotiske arter og kultiverede planter, der tilgodeser funktionelle og æstetiske krav. For kvalitetsparameteren "funktionalitet" gælder, at parken skal være modstandsdygtig overfor en høj brugerintensitet og skal indgå i multifunktionelle løsninger. Plejeindsatsen skal her, som i de andre grønne byrum, tilpasses bynaturens funktion, kontekst og brugerintensitet, og plejen skal være med til at understøtte bynaturens oplevelsesværdier.

Københavns Kommunes træpolitik 2018-2025

Træpolitikken har til formål at sikre en prioritering af både nye og sunde eksisterende træer i København dog uden, at det hindrer en udvikling af byen. Principperne i træpolitikken medtænkes i planerne for beplantningsudvikling i Grøndalsparken.

Træpolitikken fem principper:

1. Eksisterende træer skal som hovedregel bevares
2. Særligt værdifulde træer i København skal udpeges og bevares
3. Der skal plantes flere træer i København
4. Der skal sikres gode vækstvilkår for både nye og eksisterende træer i København
5. Der skal sikres et varieret træartsvalg i København

Strategi for flagermus

Københavns Kommune har i 2022-2023 udarbejdet en strategi for flagermus med udgangspunkt i forekomst af brunflagermus i Fælledparken. Virkemidler fra strategien kan også bruges til opretholdelse af den økologiske funktionalitet for andre træboende flagermus i andre dele af Københavns Kommune.

Strategien kan opsummeres i tre hovedpunkter, som alle afhænger af en vedvarende registreringsindsats, der har til formål at identificere relevante træer:

- Fokus på flagermustræer i forvaltning og drift
- Livsforlængende pleje af flagermustræer
- Skabe fremtidige flagermustræer

Kapacitetsplan 2018

Efter skybruddet i 2011 valgte ti kommuner inklusive Københavns Kommune samt deres forsyningsselskaber at gå sammen om at sikre oplandet til Harrestrup Å mod oversvømmelser. Dette samarbejde udmøntede sig i Kapacitetsplan 2018. Planen skal gøre det muligt at håndtere de store vandmængder i Harrestrup Å, i de grønne områder langs med åen og i dets opland, hvorved borgernes ejendomme og virksomheder sikres mod oversvømmelse. Kapacitetsplan 2018 udgøres af 40 projekter, hvoraf ét af dem angår Grøndalsparken.

De fleste af projekterne i Kapacitetsplan 2018 er kun udformet i grove træk, mens andre er nået et stykke videre med nogle mere konkrete hydrauliske beregninger. Selvom disse beregninger foreligger for Grøndalsparken, udgør de pt. ikke et endeligt resultat, men er blevet gennemført med henblik på at opgøre den maksimale vandmængde, der kan ledes gennem parken. I følge Kapacitetsplanens rækkefølgeplan forventes projektet gennemført i perioden 2025-2029. I 2023 er skybrudsprojektet for Grøndalsparken blevet en del af projektet Fremtidens Grøndalspark, som også undersøger muligheden for åbent vand, etablering af anlæg til vandrensning og grøn cykelrute.

Retningslinjer for aktiviteter og arrangementer

Retningslinjer for løbende aktiviteter

Hunde

Hunde er velkomne, men skal føres i snor undtagen i friløbsområdet mellem Godthåbsvej og C. F. Richs Vej

Boldspil

Uorganiseret boldspil kan foregå på brugsplænerne

Trafik

Cykling er ikke tilladt. Motoriseret kørsel er kun tilladt i forbindelse med driften af området. Personer med fysisk handicap kan benytte eldrebet køretøj. Teknik- og Miljøforvaltningen, Bygge-, Parkerings- og Miljømyndighed, kan i enkeltstående tilfælde give tilladelse til motoriseret kørsel i området

Retningslinjer for arrangementer, filmoptagelser og lignende

Afholdelse af større arrangementer, offentlige arrangementer, filmoptagelser og lignende kræver tilladelse fra Teknik- og Miljøforvaltningen. Tilladelsen søges via Københavns Kommunes hjemmeside: www.kk.dk/arrangementer. Arrangementerne vurderes i forhold til fredningen og områdets bæreevne, hvad angår antal mennesker og mulighed for transport til og fra arrangementet. Al form for salg forudsætter også en tilladelse, som ligeledes søges på www.kk.dk/arrangementer. Desuden gælder følgende betingelser:

- Et arrangement skal være fuldt tilgængeligt, derfor må der ikke tages entre
- Et arrangement uden naturindhold skal som udgangspunkt henvises til andre steder i byen uagtet lokal forankring
- Der ønskes ikke arrangementer, som kræver en byggetilladelse jf. BR18 (fx med scene, store telte og lignende)
- Der gives ikke tilladelse til arrangementer, hvis primære formål vurderes at være markedsføring
- Tilladelse til brug af forstærket lyd vil kræve en særlig individuel vurdering af fredningstilsynet
- Arrangementer må på ingen måde have en karakter, der gør at området og naturen lider skade eller vil forårsage varige ændringer på naturen og terrænet. Dvs. der må ikke hænges effekter i træer og buske og stikkes effekter i jorden uden en forudgående aftale med "Arrangement og Gadesalg" og byrumforvalter – begge i Teknik- og Miljøforvaltningen
- For at begrænse skader på underlag og beplantning skal motoriseret kørsel foregå på stierne og ved benyttelse af køreplader og græsdæk, medmindre andet er aftalt med "Arrangement og Gadesalg" og byrumforvalter. Arrangøren har ansvaret for at udlægge køreplader
- For at begrænse skader på træer er al motoriseret kørsel i træernes drypzone forbudt. Her må heller ikke placeres containere, vogne eller lignende konstruktioner
- Udstyr, inventar og konstruktioner, der er nødvendige for arrangementet, må ikke placeres på arealet uden for den i arrangementstilladelsen aftalte tidsperiode
- Arrangementer skal vurderes i forhold til at både flora og fauna har brug for normal døgnrytme

Naturture, bl.a. afholdt af Vanløse Lokaludvalg, opfylder ovennævnte betingelse og kan derfor tillades. Det ugentlige Park Run og de årligt tilbagevendende arrangementer Halloweenløb og Juleløb er ligeledes arrangementer, der kan tillades, da de foregår på stierne, og derfor ikke skader naturen.

ANALYSE

KORT RIDS AF OMRÅDETS HISTORIE

Grøndalsparken ligger på arealer, som antages i Istiden at have ført strømme af smeltevand fra vest mod øst. Efter Istiden ophørte tilløbet af vand formentlig, idet dalens bund næppe lå dybt nok til at modtage vand fra Ovreaa, det tidligere navn for Harrestrup Å. Senere skabtes Grøndalsåen ved uddybning eller oprensning af det oprindelige dalleje. Ifølge nogle beretninger løb vandet i Grøndalsåen til at begynde med i retning mod Harrestrup Å og Damhussøen. Andre kilder fortæller derimod, at Grøndalsåen blev skabt som afløb for Damhussøen og for at forsyne København med vand. Der synes dog at være enighed om, at Grøndalsåen i nogle århundreder, måske allerede fra starten af 1500-tallet, ledte vand til voldgravene omkring København og siden hen også til Peblinge Sø samt til byens møller, som blev drevet med vandkraft.

Hvornår Grøndalsåen og Damhussøen blev skabt vides ikke. Men Damhussøen, som er dannet ved anlæggelse af en dæmning på tværs af Ovreaa, nævnes første gang skriftligt i 1561, da Københavns Universitet fik tildelt ejendomsretten til søen af Frederik II. Fra 1700-tallet indtil 1891 har Grøndalsåen også ført drikkevand til Københavns indbyggere. I 1953 blev Grøndalsåen rørlagt, og i dag løber vandet på sin vej mod øst stadig sammen med vandet fra Lygte Å og bliver tilsammen til Ladegårdsåen (under Ågaden), som udmunder i Peblinge Sø.

Grøndalsparken er tegnet af Københavns Kommunes daværende stadsgartner Fabricius-Hansen og anlagt i tre tempi. Strækningen mellem Borups Allé og Godthåbsvej blev anlagt i 1930, og i 1933 tilføjedes parkstrækningen mellem Godthåbsvej og Jernbane Allé. Først i 1939 blev parken mellem Jernbane Allé og Ålekistevej anlagt, og i den forbindelse blev Grøndals Parkvejs østlige fortov ført gennem parken som gangsti. I 1936 blev parken udpeget til at indgå i et system af områder for friluftsliv i "Betænkningen om Københavns segnens Grønne Områder". Grøndalsparken udgør i dag et areal på ca. 19 ha.

Grøndalsparken 1936, set fra Apollovej. Foto: Jonals Co., kbh billeder.dk

LANDSKAB

Rumlighed, visuelle træk og bevoksninger

Fabricius-Hansens oprindelige plan for Grøndalsparken har givet formen med kantplantninger, grupper af træer og fritstående træer i græs. Der er fortrinsvis valgt hjemmehørende arter. Dette parkbillede er typisk fra 1930'erne, hvor parken er anlagt.

Der er mange store, fuldt udvoksede træer, som blev plantet ved parkens anlæggelse og derfor er ca. 100 år gamle nu. Der er de senere år også blevet plantet en del nye træer ind i parken. Busklaget domineres typisk af snebær og hyld, mens tjørn, opvækst af elm og kornel ofte dominerer mellemlaget.

Parkens bevoksninger – busketter og krat – står i randen som afskærmning, men opdeler også parkens indre. De står som grupper af træer både i græs og krat, men også som solitære træer i græs. Kantbusketterne mod jernbanen er kratlignende med få høje træer, mens busketterne mod nordvest-vest (fx mod Grøndalsvænge Allé og Grøndals Parkvej) er spredte og har lavere træer som overstandere. Buskettet mod boligbebyggelsen mod sydøst er stort og tæt, mens kanten mod Grøndals Parkvej er løs og åben mod den intensive trafik.

Topografisk falder parkens terræn generelt i sydvestlig retning, og konkret har flere af parkens dele en skålform. Hver skålform består i et fald fra omkringliggende veje mod det indre af hver delpark. Det bidrager til en følelse af at være omsluttet, som understøttes af beplantningen. Beplantningen lukker dog ikke altid af for trafikken, som derfor ofte kan være både lydmæssigt og visuelt til stede.

Sydligste del af Hundelufterparken, det samme område som billedet fra 1936 på forrige side.

For at gøre beskrivelsen overskuelig er parken i denne plan opdelt i delområder (Fig 4) med afsæt i de forskellige dele af parkens karaktertræk. Opdelingen er følgende:

Skolehaveparken: Fra Fuglebakken Station til Godthåbsvej

Grøndalsåsen: Sydøst for jernbanen og nord for Grøndal Station (inklusive kolonihaverne)

Hundelufterparken: Fra Godthåbsvej til C.F. Richs Vej

Metroskoven - nord: Fra C.F. Richs Vej til Flintholm Station

Metroskoven - syd: Fra Flintholm Station til Jernbane Allé

Filosofgangsparken: Fra Jernbane Allé til Ålekistevej

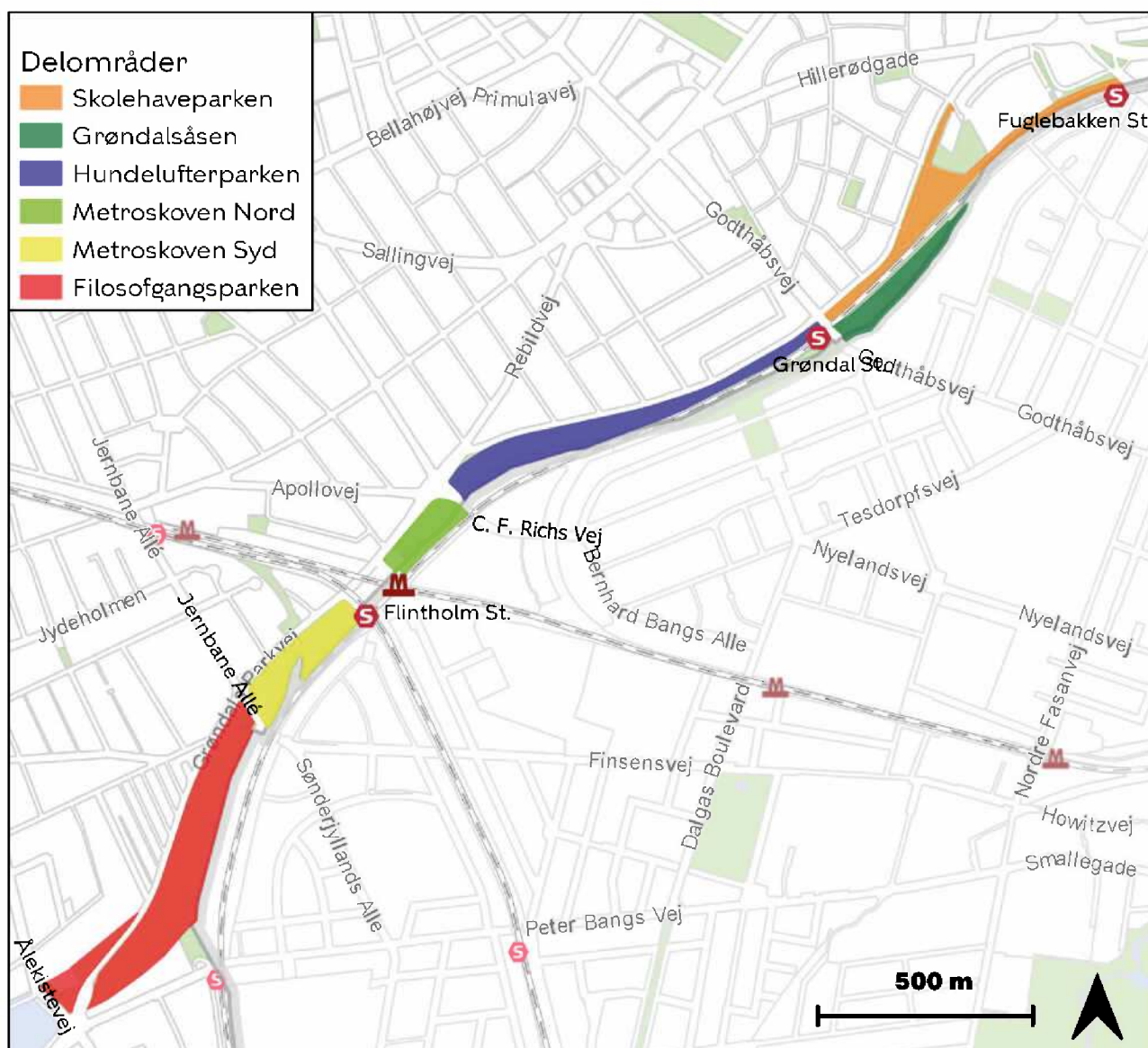

Fig. 4. Udviklingsplanens opdelingen af Grøndalsparken i delområder. Navnene er valgt, så de hver især beskriver, hvad der er karakteristisk for det enkelt delområde. Der er altså ikke tale om navne, som er godkendt af Vejnavenævnet i København.

Skolehaveparken

Fuglebakken Station - Grøndal Station

Området strækker sig som et "y" mellem Fuglebakken Station – jernbanen – Grøndal Station og Grøndalsvænge Allé. Her krydser en lille håndfuld grønne strøg med stier hinanden. Stierne er flankeret af busketter med overstandere og enkelte solitære træer samt åben skov (mod jernbanen). Mellem den trekantede legeplads (ud for Morbærvej) og skovstykket nord for Grøndal Station er en kort, åben plæne, som bliver brugt rekreativt i sommerperioden. Skolehaveparkens styrke ligger i dens langstrakte rum. Særligt strækningen med den lange tjørnerække træder frem med gentagelsens styrke. Tjørnerækken består udover tjørn også af røn (bredbladet røn tidligere kaldet bredbladet tjørn).

Skovstykket nord for Grøndal Station skaber forbindelse til parkens fortsættelse på den anden side af Godthåbsvej med en karakteristisk, åben skov af fyrre-, taks- og egetræer på et kraftigt skrånende terræn. Mod jernbanen er parken flankeret af et langt busket med overstandere. Mod Grøndalsvænge Allé er parken afgrænset med en tjørnehæk og et længere tæt busket med aldrende birk.

Skolehaveparken, skovstykket nord for Grøndal St.

Grøndalsåsen

Sydøst for jernbanen og nord for Grøndals Station

Grøndalsåsen ligger mellem jernbanen og et offentligt boligbyggeri. Centralt i Grøndalsåsen ligger kolonihavelodder, som er indrammet af et mandshøjt levende hegn med lejlighedsvis overstandere. På Frederiksberg-siden af Grøndalsåsen står et tæt og aflangt busket med overstandere af flere meters bredde. Den nordlige del af området er helt forvildet, hvilket muligvis er blevet fremmet ved, at der ikke er offentlig adgang til Grøndalsåsen. Adgangen til Grøndalsåsen administreres af Frederiksberg Forsyning.

Kolonihavelodderne på arealet, som ejes af Frederiksberg Forsyning (matrikel nr. 11d Utterslev), er samlet i Tre Falke H/F. De øvrige havelodder ligger på arealer ejet af Københavns Ejendomme.

Hundelufterparken

Grøndal Station - C.F. Richs Vej

Hundelufterparken er et langstrakt åbent parkrum. Området er indrammet af lange busketter med store træer mod jernbanen og en hæk med spredte busketter med mindre træer mod Grøndals Parkvej. Den karakteristiske taks- og fyrre beplantningen fortsætter her og forbinder parkens to dele på hver side af Godthåbsvej.

Nordlige del af hundelufterparken.

Metroskoven (Nord)

C.F. Richs Vej - Flintholm Station

Bevoksningerne i nordlige del mod Grøndals Parkvej består af busketter og tætte bevoksninger af sort valnød, vingevalnød og robinie. Mod jernbanen består beplantninger i dag af store gamle træer i tætte krat af snebær, der med fordel kan åbnes op, så der kommer til lys til mere varieret underskov.

Metroskoven (Syd)

Flintholm Station - Jernbane Allé

I den nordlige del af dette område vokser en lund af kirsebær og weichsel, mens den sydvestlige del består af busketter med overstandere.

Filosofgangspark

Jernbane Allé - Ålekistevej

Det sydligste areal af Grøndalsparken er et stort åbent parkrum bestående af plæner med aflange, kratagtige busketter med overstandere. Et langt sammenhængende busket med overstandere afgrænser rummet mod jernbane og boligbebyggelser, mens kanten til Grøndals Parkvej består af en hullet tjørnehæk med spredte busketter og tomme plæner. Parken er skålformet og har flere aflange, forsænkede tracéer. Under skybrud er større mængder vand opstuvet i den sydlige ende.

I området ved Ålekisten er beplantningen kraftigt beskåret, det gælder især ahorn, poppel, birk og elm. Buske af snebær, hyld og bærmispel står tilbage. Det trekantede område mellem de almene boliger (ved Buskager) og Grøndals Parkvej består af et åbent kantbusket med overstandere af lind, platan og robinie, der vender ryggen til boligbebyggelsen.

Filosofgangsparken, skålformet sænkning

Bevægelsesmønstre og trafik

Den østlige gren af Skolehaveparken anvendes af en del mennesker til færdsel mellem Fuglebakken Station/Borup Allé og bebyggelserne, som støder op til denne del af parken. Fra bebyggelserne udgår to smalle stier, som støder direkte op til parkstien. Færdslen sker både til fods og på cykel, selv om cykling ikke er tilladt, og tilslutningen mellem de smalle stier og parkstien ikke er velegnet til cykling.

Ved Grøndal Station anvendes parken i høj grad som adgangsvej mellem Godthåbsvej og stationen, idet der er direkte adgang mellem parken og den af stationens perroner, som betjener den sydgående s-togtrafik. Parkstien er i dette område temmelig stejl, og kan ikke benyttes af kørestolsbrugere uden hjælp. Der er også adgang til stationen via en smal viadukt under Godthåbsvej, som forbinder Skolehaveparken med Hundelufterparken. Adgangen til Skolehaveparken nærmest viadukten er via en stejl trappe lige nord for Godthåbsvej.

Grøndalsparken anvendes i mindre grad som passage over længere strækninger, da parken alene har gangstier. Der er mulighed for at cykle ad cykelstien langs parkens vestlige kant. Cykling på gangstier forekommer dog overalt i parken, som skaber utrygge situationer for nogle af parkens øvrige brugere.

Belysning

Af hensyn færdslen til og fra Grøndal Station er stierne nærmest Godthåbsvej belyst på begge sider af vejen. Tilsvarende er stien gennem henholdsvis Metroskoven-nord og Metroskoven-syd belyst af hensyn til færdslen knyttet til Flintholm Station.

Viadukt under Godthåbsvej, forbinder Skolehaveparken med Hundelufterparken

NATUR

Lysåben natur

Der er ved planens udarbejdelse hverken åbne vandløb eller vådområder. Af lysåbne biotyper er der kun arealer med forskellige græstyper med varierende forekomst af urter.

Græs

Grøndalsparkens mosaik af græstyper udgøres af store arealer med brugsplæner, som anvendes til ophold, og store arealer med fælledgræs, der er langt, vildtvoksende græs, som typisk slås én gang om året. Flere steder, blandt andet omkring Flintholm Station og i Filosofgangsparken, er lavet forsøg med såning af frø af hjemmehørende blomsterengsurter. Disse arealer slås med opsamling, for at fremme at der findes blomstrende urter længst muligt.

Alle områder under træernes kroner holdes som langt græs. Det er for så vidt muligt at undgå påkørselsskader af træernes stammer ved græsklipning.

Blomstereng i Filosofgangsparken

Urter

Mange steder især i fælledgræsset vokser forskellige urter så som døvnælde, mælkebøtte, bellis, almindelig røllike, glat- og lancet vejbred og hyrdetaske. Højere urter ses for det meste under trækronerne, og her ses løgkarse, feber-nellikerod, rejnfan, brændenælde, grå bynke, vild kørvel og forskellige tidsler og skræpper. Alle disse urter er almindelige i Danmark, især hvor jorden er næringsrig, som de fleste steder i København. Der er dog også fundet arter, som tyder på et vist botanisk potentiale, så som engkarse, alm. guldstjerne, gul frøstjerne, alm. mjødurt, bittersød natskygge og alm. katost (arter.dk). Især på en bunker i Filosofgangsparken vokser den violetblomstrende dagpragtstjerne som regel tæt, men det er uvist, om den oprindeligt er udsået.

Filosofgangsparken, bunkers begroet med dagpragtstjerne

Dyr

Fugle

Grøndalsparken har den samme fuglebestand som findes i mange andre parker og større haver med en lignende vegetation. Blandt småfuglene ses især musvit, grønirisk, gråspurv, gransanger, jernspurv, rødhals og gærdesmutte. Også solsort, husskade og især ringdue er registreret i stort antal, og om vinteren kan forekomme flokke af silkehaler og sjaggere. Blandt de sjældne gæster er blandt andet registreret gulbug, skovsanger, tornsanger, kvækerfinke og rødrygget tornskade. I alt er registreret 58 arter af både yngle- og trækfugle i parken (fratrasket fugle der kun er observeret trækkende hen over parken).

Bilag IV-arter

Følgende fire arter er registret i parken: skimmel-, dværg-, trold- og brunflagermus. De er ligesom alle øvrige flagermus i Danmark på EU's Naturbeskyttelsesdirektivs bilag IV, da de har behov for særlig beskyttelse.

I Grøndalsparken er der ikke fundet tegn på mulige kolonier, men parken fungerer både som jagtområde og som flyvekorridor, og især i området fra Flintholm Station og sydover til cirka midt i Filosofgangsparken er vurderet til generelt at være et vigtigt fourageringsområde for flagermusene.

Fokusarter

I strategien for biodiversitet er udpeget ti fokusarterne, hvoraf de seks er registreret i Grøndalsparken. Det er aurora, skovblåfugl, stor flagspætte, gråspurv, mursejler og brunflagermus.

Andre dyr

Af pattedyr i parken er registreret egern, ræv og tamkat samt fire arter af flagermus (se "Bilag IV.-arter").

Inden for grupperne af mindre dyr er blandt andet fundet biller, snegle, svirrefluer, bier, hvepse og humlebier samt sommerfugle. I alt er registret ti arter af sommerfugle blandt andet nældens takvinge, dagpåfugleøje, aurora, admiral, det hvide w, citronsommerfugl og tidselsommerfugl. Af biller er blandt andet registret attenplettet mariehøne, som lever på fyrretræer.

Filosofgangsparken, agertidsel, en værdifuld sommerfugleurt

Invasive arter og problemarter

Armensk brombær

Denne flerårige hurtigt voksende busk med kraftige torne er hjemmehørende i Kaukasus. Men den har mange spredt sig ud i naturen fra dyrkning og forekommer også i Grøndalsparken.

Canadisk gyldenris

Denne staudeflora kan forekomme enkelt steder i Grøndalsparken. Som navnet antyder, er den hjemmehørende i Nordamerika.

Japansk pileurt

Denne stærkt invasive art findes i Skolehaveparken og måske også andre dele af Grøndalsparken.

Hvid kornel

Denne op til 3 meter høje buske vokser flere steder i parken bl.a. i Skolehaveparken. Den er under observation for at være invasiv. Den er plantet i mange haver, og er oprindeligt hjemmehørende i Asien.

Almindelig skovranke

Denne slyngplante findes flere steder i Grøndalsparken. Planten er ikke oprindelig i Danmark, men er vildtvoksende i bl.a. Syd- og Mellemeuropa. Den står ikke på Miljøstyrelsens liste over invasive arter, men må i Københavnsområdet betragtes som en ikke ganske harmløs art, som i de senere år har bredt sig stærk, hvilket kan være bekostning af andre planter. Skovranke angives dog at være en god nektarkilde for bier sent på sommeren

Harlekinmariehønen

Denne mariehøne er rapporteret fra Grøndalsparken. Den er hjemmehørende i Østasien, men har spredt sig i naturen i bl.a. Europa efter at have været brugt i biologisk bekæmpelse af skadedyr. Den har siden 2007 været at finde i Københavnsområdet. I England har den trængt de andre arter af mariehøns meget tilbage, og noget tilsvarende vil kunne ske i Danmark. Der kan også være risiko for, at harlekinmariehønen gør indhug på andre insekter, fx sommerfuglelarver.

Invasiv armensk brombær

REKREATION

Brugere, mødesteder og funktioner

Grøndalsparken fungerer især som et lokalt friareal for beboerne fra de tilstødende boligområder både i Københavns og Frederiksberg Kommuner. I 2018 blev der foretaget en undersøgelse, som bl.a. viste, hvad parken bruges til, og hvad brugerne sætter pris ved parken.

Selv om analysen nu er nogle år gammel, så vurderes det, at den stadig giver et overordnet repræsentativt billede. Analysen viser, at ca. 50 % af parkens besøgende anvender den til spadsereture, heraf en væsentlig del til hundeluftning. Den øvrige brug af parken angives at være til sociale arrangementer, afslapning og i mindre grad passage samt sport og motion herunder løbeture. De besøgende nævner, at de især er glade for det grønne i parken og samværet med andre. Men også det, at der kan findes ro og fred, nævnes som noget af det vigtige.

Parken rummer to ubemandede legepladser og to områder med motionsredskaber. Mellem Grøndal Station og C.F. Richs Vej er et fritløbsområde for hunde (heraf delområdet navn "Hundelufterparken"). Disse områder fungerer som mødesteder. Grøndalsparken lægger desuden areal til offentlige arrangementer bl.a. arrangeret af Vanløse Lokatudvalg og forskellige foreninger. Sammenlignet med flere andre af Københavns større parker, er det dog begrænset, hvad her foregår af offentlige arrangementer.

Et indhegnet skolehaveområde ligger i parkens nordvestlige ende (matrikel 11 b Utterslev). Området bruges af foreningen Københavns Skolehaver. Der er kun adgang for børn, som er med til at passe haverne, undtagen på særlig dage med åbent hus-arrangementer. Udviklingsplanen forholder sig ikke til indretningen af skolehaveområdet, selv om det er omfattet af fredningen.

Centralt i Grøndalsåsen ligger et kolonihaveområde. Generelt gælder, at offentligheden skal have adgang til færdsel til fods på veje og stier i kolonihaveområder fra kl. 8 til kl. 21 i perioden 1. april til den 30. september. Men da det er ret begrænset, hvad der er af stier, og slet ingen veje, inden for dette kolonihaveområde, og der samtidig er aflåst ind til Grøndalsåsen ved indgangen fra Godthåbsvej af sikkerhedsmæssige årsager, er offentlighedens adgang i praksis meget begrænset. Det fremgår af fredningen, at det er tilladt at opføre nye småhuse eller foretage ombygning og udskiftning af eksisterende bygninger og ændre havelodderne. Udviklingsplanen forholder sig derfor ikke til indretningen af kolonihavområdet.

I det sydvestlige hjørne af Filosofgangspark ligger Børnehaven Damhuset inklusive legeplads. Det fremgår af fredningen, at institutionen kan forblive heget. Udviklingsplanen forholder sig derfor heller ikke til indretningen af dette område.

Bygninger

Parken rummer kun én offentlig tilgængelig bygning. Det er en toiletbygning, som ligger ved legepladsen i Filosofgangsparken, overfor Arnestedet. Toilettet har i nogle år været helårsåbent, men det er i 2024 usikkert, om det fortsat er muligt, eller om det atter vil være vinterlukket, som tidligere har været tilfældet.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

UDVIKLINGSMULIGHEDER FOR LANDSKAB OG NATUR

Dette afsnit er en uddybning af handleplanen (bilag 9) og beskriver desuden udviklings- og plejetiltag vedrørende arealer med græs og urter samt for åbent vand, dyr (bilag 2, 4, 6 og 8) og invasive arter.

Bevoksninger

Målet med indgreb i de enkelte bevoksninger er at øge variationen af arter og alder, og sørge for at der både bliver passet på de gamle træer, og at der altid er en ny generation af træer på vej. Nye plantninger skal harmonere med tankerne bag Fabricius-Hansens oprindelige plan for parken med kantplantninger, grupper af træer og fritstående træer i græs.

I mange af bevoksningerne dominerer nogle få arter som snebær og kornel. Derfor er der ikke mange brynararter tilbage i bevoksningerne. Snebær har generelt overtaget mange af busketterne. Hvid snebær skaber ofte store døde områder og kan ryddes, så der skabes plads til andre buske, mens rød snebær er mindre aggressiv og har flere bær og blomster.

For at øge diversiteten generelt kan de dominerende arter ryddes for at gøre plads til at plante nye skovbrynsarter ind i busklagene. Det kunne være skovæble, kvalkved, benved, tjørn og røn, der både giver føde til insekter, fugle og smådyr og giver flere oplevelser med bær og blomster.

Der skal kontinuerligt og overvejende være mange hjemmehørende arter i parken, men der kan også indplantes andre typiske parktræer som for eksempel kastanje, valnød, kirsebærkornel eller andre, der er tilpasset det danske klima.

Dødt ved kan efterlades i kantbusketterne, hvor der er plads, og det ikke skygger for ønsket opvækst. Det kan både være som torsoer, større stammestykker eller kvasbunker. Udviklingstiltagene er detaljeret i Handleplanen (bilag 9).

Torso af dødt ved i Filisofgangsparken.

Skolehaveparken

Fuglebakken Station - Grøndal Station

Udviklingen af bevoksningerne i skolehaveparken fokuserer på at forny eksisterende busketter og at fremhæve den visuelle sammenhæng mellem parken og Grøndalsvænge Haveby.

I de øvrige busketter kan ny, tæt opvækst af ahorn, spidsløn, elm, snebær og hvid kornel ryddes for at skabe plads og lys til flere forskellige skovbrynsarter. Hyld og kirsebærkornel med gamle stammer kan fremhæves ved at beskære buskene under.

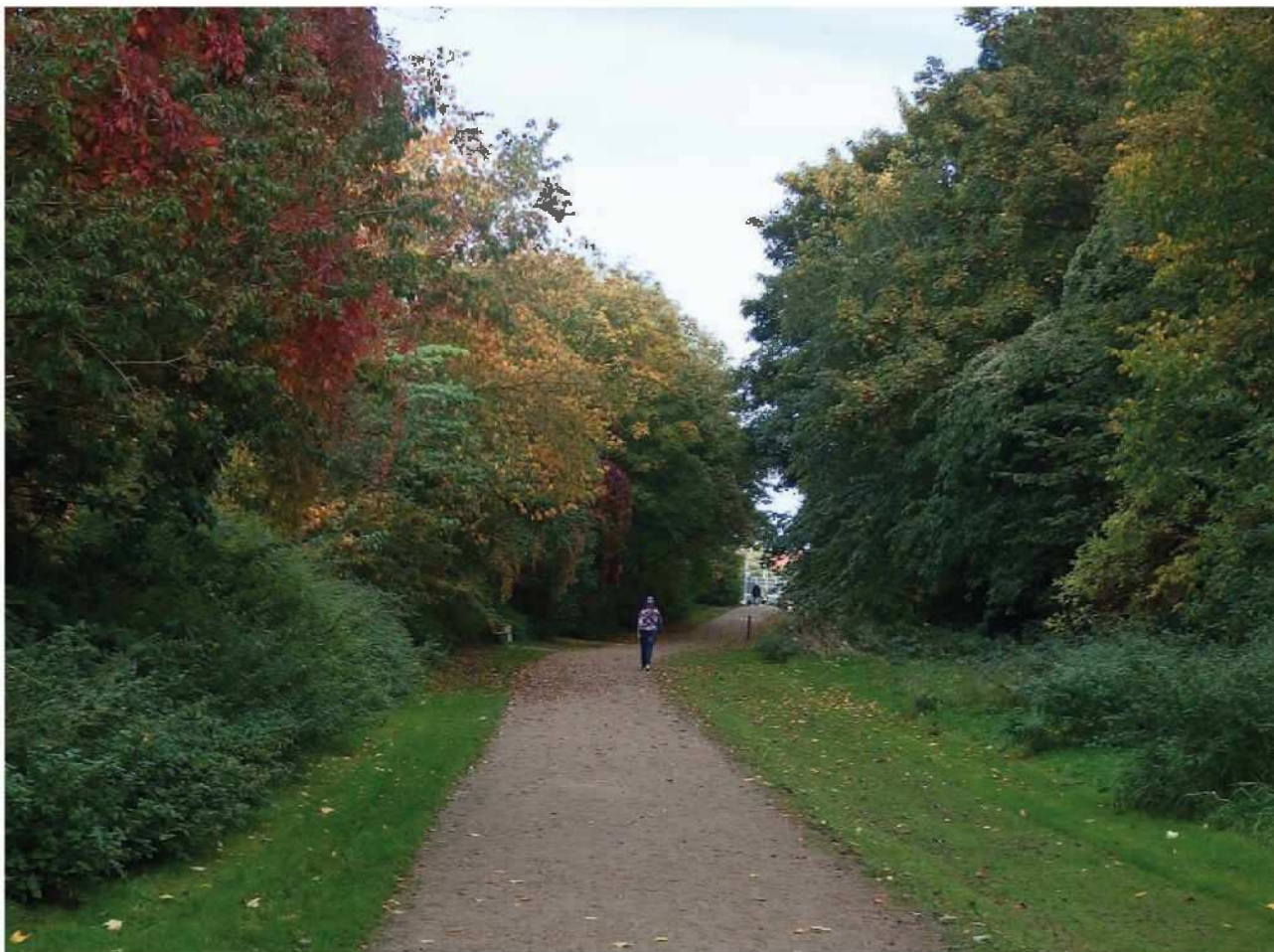
Der kan bevares "kighuller" i bevoksningen rundt om skolehaverne, i det omfang foreningen Københavns Skolehaver tillader det. Det er fortsat vigtigt, at skolehaverne oplever, at de er godt beskyttet mod uønsket besøg.

På strækningen langs med Grøndalsvænge Allé (mellem hækken og stien) kan den klippede sti i græsset vedligeholdes, og der kan plantes mindre træer og buske, lægges kvasdynger og stilles træstubbe, så området bliver en oplevelsessti for mindre børn (og voksne).

Skolehaveparken ud mod Grøndalsvænge Allé

Den lange sammenhængende træække af tjørn og røn mod jernbanen er bevaringsværdig, men kan suppleres med andre arter af tjørn. Rækken består udover tjørn også af røn, og der kan indplantes for eksempel ellebladet røn (*Sorbus alnifolia*) eller akselrøn (*Sorbus aria*).

Skolehaveparken, syd for Borups Allé og Fuglebakken St., sammenhængende træække på begge sider.

Skovstykket lige nord Godthåbsvej

Her består udviklingstiltagene i at bevare den åbne, stedsegrønne karakter omkring stationen, at forny den aldrende beplantning og skabe forbindelse på tværs af Godthåbsvej.

For at bevare skovterrænet af fyrretræer med enkelte egetræer og buske kan der ryddes for snebær og udtyndes i hyld under træerne. Der kan udvælges blandt opvæksten, og der kan plantes skovfyr, stilkeg, vintereg og taks. Lige nord for Godthåbsvej er et krat, der afviger fra resten af delområdet, og som skygger for lyset på den tilstødende trappenedgang. Krattet kan ryddes og erstattes med skovfyr, taks og dværgmispel.

Mulige tiltag for Skolehaveparken

- I busketterne mod jernbanen kan der ryddes for snebær og indplantes flere arter
- Der kan bevares "kighuller" i vegetationen ind til skolehaverne efter aftale med disse
- Dødt ved og torsoer kan efterlades i kantbuskettet mod jernbanen
- Hyld og kirsebærkornel med gamle stammer kan fremhæves ved at beskære buskene under
- Der kan plantes flere træer i skovterrænet som skovfyr, stilkeg og vintereg
- Nord for Godthåbsvej kan krattet ryddes og erstattes med skovfyr, taks og dværgmispel

Grøndalsåsen

Sydøst for jernbanen og nord for Grøndals Station

Målet er at bevare Grøndalsåsen med nogenlunde urørt beplantning for at give plads til naturlig udvikling, som sker i dialog med Frederiksberg Kommune (By-, Kultur- og Miljøområdet).

Buskettet mod kolonihaverne skal bevares som skærmende busket uden store, skyggende træer. Opvækst af selvsået ahorn, elm, bøg eller lignende kan derfor fjernes, og mellemstore frugt- og bærbærende træer og buske prioriteres. Det kan for eksempel være vilde æbler, hassel, kvalkved, benved, kirsebærkornel, tjørn og lignende.

Buskettet på Frederiksberg-siden mod de almene boliger har en mangfoldig bestand af træer og buske. Her står mange skovbrynsarter, som både er hjemmehørende og ikke-hjemmehørende, men som alle har blomster og bær. Her er skarlagenhvidtjorn, slåen, roser, kirsebærkornel, sargentsæble og hyld, og som overstandere står fortrinsvis ask og en mindre del af selvsået ahorn. I driften bør der være fokus på at bevare mangfoldigheden, og derfor kan de selvsåede ahorn fældes, så de ikke på sigt udkonkurrerer den lysåbne ask og skovbrynsarterne, der vokser under dem.

Det forvildede område i den nordlige ende med brændenælder og spredt tilgroning i bunden af arealet skal forblive urørt. Brændenælderne giver føde og levesteder til mange arter herunder særligt mange sommerfugle. Hvis området skal driftes, bør det forinden kortlægges, hvilke arter der findes i området, så driften kan understøtte den lokale biodiversitet på stedet.

Mulige tiltag for Grøndalsåsen

- Buskettet mod kolonihaverne skal bevares som skærmende busket
- Mod de almene boliger skal der være fokus på bevarelse af mangfoldighed, men selvsået ahorn kan fældes
- I den nordlige ende kan det forvildede område forblive urørt
- Kortlægning af arter på det forvildede område bør ske, hvis der igangsættes drift, så denne kan understøtte den lokale biodiversitet

Grøndalsåsen, sti mellem kolonihaver og busket mod boliger i Frederiksberg Kommune

Hundelufterparken

Grøndal Station - C.F. Richs Vej

Den sydlige ende af Hundelufterparken er udsat for oversvømmelser. I fremtiden skal derfor vælges træarter, der kan tåle mere våd jord som for eksempel arter af el og pil. I gruppen af fyrretræer kan der indplantes flere skovfyr for at sikre en ny trægeneration.

Mod jernbanen mangler busketterne flere steder mellem- og kronelag. Her kan snebær ryddes og træer og buske kan plantes ind. Mod perronen holdes buskettet åbent. I den nordlige del af hundelufterparken er der mange kirsebærkornel. Der kan indplantes flere kirsebærkornel for at skabe sammenhæng til den nordlige del. Langs Grøndals Parkvej kan beplantningen bl.a. suppleres med navn, alm. hæg, taks, hassel, alm. hyld og kristtorn.

Mulige tiltag for Hundelufterparken

- I buskettet ind mod jernbanen kan udtyndes for snebær og plantes fx mirabel, skovæble, syren, hassel, kvalkved, tørst, slåen, dunet gedeblad og andre skovbrynsarter med blomster, nødder eller bær
- I den nordlige del kan plantes flere kirsebærkornel i busketterne
- I den sydlige ende skal være fokus på træer, som er tolerante overfor vandlidende jord
- I gruppen af fyrretræer kan indplantes flere skovfyr

Hundelufterparken, sydlige del

Metroskoven (Nord og syd)

C.F. Richs Vej - Jernbane Allé

Målet med plejen af området er at vedligeholde den forskelligartede skovkarakter samt at understrege karakteristiske og bevaringsværdige elementer.

Den åbne skovbevoksning af robinier, sort valnød og vingevalnød skal bevares åben. I det massive busket på skråningen mod C. F. Richs Vej kan der tyndes ud i den tætte bestand af ahorn. Desuden kan store flader af snebær og brombær ryddes, hvis det kvæler anden opvækst. Der kan plantes flere skovbrynsarter ind for at skabe artsvariation i det lange busket.

Lunden i den nordlige del af parken bestående af kirsebær og weichsel kan udvides hen mod stien.

Mulige tiltag for Metroskoven

- Lunden af kirsebær og weichsel kan fortsætte ud til stien.
- Stærkt dominerende arter kan ryddes
- I skråningen mod C. F. Richs Vej kan tyndes i opvæksten af ahorn
- I den sydlige del kan der indplantes i buskettet mod havelodderne på Frederiksberg-siden for at fortætte kanten

Filosofgangsparken

Jernbane Allé - Ålekistevej

Målet med udviklingstiltagene er at fremhæve kvaliteterne i den eksisterende park og at forstærke kantbevoksningerne mod Grøndals Parkvej. Formålet er at naturen træder frem og trafikken træder i baggrunden.

På terrænspringet i parkens nordlige kant er der ryddet en udsigtskile ved at opstamme eksisterende tjørn og skære anden opvækst og buske ned. Denne udsigt kan vedligeholdes ved fortsat at rydde opvækst på skråningen og opstamme tjørnetræerne. Snebærrene (ikke roserne) langs stien kan fjernes helt, men der skal så opsættes et hegn, hvis de fjernes, da der er ret stejlt.

Legepladsen i midten er delvist omkranset af en række af tjørn. Her kan indplantes flere tjørn, men også større frugttræer.

For at lukke kanten mod Grøndals Parkvej kan der både plantes flere busketter med opstandere, og de eksisterende busketter kan udvides. I den sydlige ende mod Grøndals Parkvej er der megen både visuel og lydrelateret støj, som parken ikke skærmer af for. Her kan der plantes en tæt skovbeplantning for at skærme af bestående af fx rødæl, pil, hæg og benved.

Ligeledes i den sydligste del af parken, i det trekantede område vest for Grøndals Parkvej, kan der udsås engblanding og plantes flere forædlede frugttræer. Omkring Ålekisten skal den gamle beplantning bevares og holdes tæt mod Ålekistevej.

Der kan indplantes flere solitære træer på og omkring legepladsens nordlige ende.

Mulige tiltag for Filosofgangsparken

- I den nordlige del ved terrænspringet kan udsigten ud over parken vedligeholdes ved at rydde opvækst på skråningen og opstamme tjørnetræerne. Snebærrerne langs stien kan fjernes helt, men så skal opsættes et hegn, da der er meget stejlt
- Ved legepladsen kan rækken af tjørn udvides til at omkrænse legepladsen, og der kan plantes flere frugttræer. I legepladsen nordlige kan indplantes solitære træer
- Mod Grøndals Parkvej kan busketter udvides og nye busketter etableres for at skærme mod trafikken
- I den sydlige ende kan etableres skovbeplantning for at lukke af mod trafikken
- I det trekantede område, vest for Grøndals Parkvej, kan udsås engblanding og plantes flere forædlede frugttræer
- Den gamle beplantning omkring Ålekisten bevares og holdes tæt mod Ålekistevej

Filosofgangsparken, trekantede område vest for Grøndals Parkvej

Metroskoven Syd, umiddelbart nord for Jernbane Allé

Lysåben natur

Ændring af græspleje

Der bør fremover fortsat være en god fordeling mellem kortklippede arealer til ophold og leg og arealer med langt græs. Alle områder med fælledgræs bør så vidt muligt slås med opsamling for at øge mængden af urter og blomster i græsset. Desuden bør områderne slås som mosaikslåning, hvor ikke alle områder slås på én gang, så der kontinuerligt er områder med langt græs og urter, hvor insekter kan søge hen.

Græsslåningen kan desuden varieres, så de meget græsdominerede arealer slås med opsamling i april/maj og gerne med anden slåning i august-september. En tidlig slåning med opsamling giver lavere- og langsomt voksende urter mulighed for at få et lille forspring foran græsset, så mængden af blomster øges. Der kan også eksperimenteres med midlertidige folde med græssende dyr eller afbrænding for at øge variationen af græs og urter.

Områder, der allerede har sparsom vækst af græs og blomster i græsset, kan slås i efteråret med opsamling eller uden for vækstsæsonen frem til det tidlige forår.

Urter

Der er lavet forsøg med udsåning af hjemmehørende blomsterengsblanding til lerjord omkring legepladsen i Filosofgangsparken. Erfaringen er, at de næringsrige forhold i jorden hurtigt favoriserer enkelte kraftigt voksende urter, og at blomsterrigdommen hurtigt aftager.

Der kan fortsat forsøges med løbende udsåning eller indplantning af flerårige blomster i de græsområder, hvor der er observeret arter, som indikerer et højere botanisk potentiale, f.eks. alm. røllike, alm. katost, engkarse, alm. mjødukt. Blandt de noget lavere urter kan foreslås hjemmehørende arter af fx kællingetand, kløver og vikke, der alle er gode insektplanter. I plænegræs med lave blomstrende arter, som bellis, kan man springe hver anden slåning over, så der er mulighed for blomstring.

Hvor det er muligt, bør områder med brændenælde ikke slås før sensommeren af hensyn til sommerfuglene dagpåfugleøje og nældens takvinge, hvis æg og larver udvikles på brændenælde.

Åbent vand

Der kan genskabes en åben å eller anden form for lineære vandelementer gennem Grøndalsparken. Det kan ske som en del af projektet "Fremtidens Grøndalspark". Af fredningsdeklarationen fremgår, at frilægning af åen samt udformning og placering skal fastlægges i en plejeplan. Da udformningen og placeringen ikke kan fastlægges i skrivende stund, forudsætter etableringen af åen, at der gives dispensation fra fredningen eller udarbejdes et tillæg til udviklingsplanen efter procedure i fredningens § 5.

Desuden kan både bund, kanter og stemmeplanker i den gamle Ålekiste (Filosofgangsparken, tæt ved Ålekistevej) restaureres. Ålekisten ligger mellem afløbet fra Damhussøen og indløbet til den rørlagte Grøndals Å. Ålekistens bund er delvist gennembrudt af forskellig opvækst, som har gjort stensætningen utæt. Ålekisten er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 og § 16, i første tilfælde som sø, og i det andet tilfælde, da den ligger inden for søbeskyttelseslinjen omkring Damhussøen. Restaureringen forudsætter dispensation fra begge paragraffer.

*Ålekisten med vandoverfladen dækket af andemad september 2019.
I 2024-2025 var Ålekisten næsten udtørret.*

Mulige tiltag for græspleje, urter og åbent vand

- Fælledgræs bør slås med opsamling for at øge mængden af urter og blomster. Der kan eksperimenteres med midlertidige folde med græssende dyr eller afbrænding
- Fælledgræsset bør mosaikslås således, at der kontinuerligt er områder med græs og urter. Slåningen kan varieres, så meget græsdominerede arealer slås med opsamling i april/maj og gerne med anden slåning i august-september
- Områder med sparsom vækst af græs og blomster kan slås i efteråret med opsamling eller i det tidlige forår uden for vækstsæsonen
- Der kan fortsat forsøges med løbende udsåning eller indplantning af flerårige blomster i de græsområder, hvor der er observeret arter, der indikerer et højere botanisk potentiale
- Områder med brændenælde kan afvente slåning til sensommeren af hensyn til sommerfugles æg og larver
- Der kan skabes en åben å eller anden form for lineære vandelementer gennem Grøndalsparken*
- Ålekistens bund, kanter og stemmeplanker kan restaureres**

Dyr

Fugle

En lang række af de fugle, som er registreret i Grøndalsparken, bygger selv reder i træer og buske, og kan derfor ikke hjælpes ved opsætning af redekasser. For dem er det vigtigt med en varieret vegetation, der også giver godt fødegrundlag i form af bær, nødder og insekter. Men musvit, blåmejse, skovspurv, gråspurv og stær anvender gerne redekasser. Derfor kan der opsættes redekasser til fx disse fugle efter aftale med Teknik- og Miljøforvaltningen ved parkens byrumsforvalter.

Flagermus (Bilag IV-arter)

Der er ikke foretaget undersøgelser af forekomsten af flagermus i Grøndalsparken siden 2009 og 2012. Derfor kan der foretages ny undersøgelse for afklaring af, om der nu har etableret sig flagermuskolonier. Dette er ikke utænkeligt på grund af tilstedeværelse af gamle træer. Hvis det viser sig at være tilfældet, eller af hensyn til potentielle flagermustræer, kan følgende tiltag udføres, for at understøtte og gavne den økologiske funktionalitet for flagermus i området:

- Nedskæring af grene og buskads som vanskeliggør eller hindrer indflyvninger til hulheder
- Beskæring af tunge grene på hovedstammer på sikre eller potentielle flagermustræer for at undgå store grenbrud
- Så vidt muligt undgå fældninger ved at kronereducere eller bevare levende torsoer
- Ustabile flagermustræer/høje torsoer sikres med wirer til nærtstående træer, hvor det skønnes nødvendigt og er muligt
- Genåbning af hulheder, hvor adgangshul er overvokset, eller hvor der ikke tidligere har været et adgangshul, fx ved mekanisk udhuling eller ved inokulering af en saprofytisk svamp, dvs. tilføjelse af en svamp som udelukkende spiser dødt ved

Med henblik på at skabe fremtidige flagermustræer, anbefales det at indplante træarter, hvori på sigt vil kunne opstå hulheder, såsom pil, birk, lind, avnbøg, bøg, og eg. Jo hurtigere vækst træet har, desto hurtigere kan der opstå hulheder, dog vil en kortere levetid også være at forvente.

Udviklingsplanen anviser ikke yderligere belysning end den hidtidige, men hvis nuværende belysning udskiftes, skal følgende retningslinjer følges: Lyskeglen afskærmes mest muligt og lave lamper er at foretrække. Direkte belysning af træstammer skal altid undgås. Rødt lys er så vidt muligt at foretrække, da hverken flagermus eller insekter tiltrækkes. Belysning med hvidt lys tiltrækker derimod mange insekter, hvilket kommer udvalgte arter af flagermus til gode da, de kan centrere deres fødesøgning hertil.

Generelt gælder, at belysning bør begrænses mest muligt, da nogle arter af flagermus afskrækkes af både hvidt og rødt lys. Det betyder, at deres fødesøgning, flyveruter samt opholdssteder kan påvirkes negativt. Store sammenhængende mørke områder skal derfor prioriteres.

Fokuserter i strategi for biodiversitet

Aurora er en sommerfugl der trives med frodige hegn, hække og skovbryn, hvor der i kanten og på åbne arealer vokser arter som fx løgkarse og mælkebøtte. Derfor vil bevarelse af områder med de nævnte urter samt frodige hegn og krat og være til gavn for denne art. Ideelt set bør løgkarsen stå vinteren over uden at blive slået. Initiativer for aurora gavner også andre arter af insekter.

Skovblåfugl, der også er en sommerfugl, kan hjælpes ved at plante eller fremme et allerede varieret udbud af forskellige hjemmehørende buske og lade dem stå i blandede krat med læ og nærhed til blomstrende urter. Disse buske kan fx være tørst og vrietorn. Bevarelse af gammel vedbend-vegetation og andre stedsegrønne planter er også af værdi. Initiativer, der gavner skovblåfugl er også til gavn for citronsommerfugl og nektarsøgende insekter

Stor flagspætte er afhængig af tilstedeværelsen af gamle og døde/svækkede træer. Disse træer understøtter også insektlivet og gavner flagermus og hulrugende fugle som fx mejser.

Gråspurven har mistet mange af sine muligheder for at bygge reder i byen fx under tage og i sprækker i bygninger, og er derfor forsvundet fra flere af sine tidligere levesteder. Gråspurven kan hjælpes ved opsætning af særlige redekasser til dem. Gråspurven lever især af forskellige plantefrø og i yngletiden også af insekter. Derfor er tiltag for insekter også til gavn for gråspurven.

Mursejleren tilbringer al sin tid i luften eller i reden. Den lever af flyvende insekter, som den fanger i luften. Dens reder blev oprindeligt bygget i klinger og klipper, men i de seneste tusind år har mursejleren tilpasset sig vores høje bygninger, hvor dens reder nu findes i beskyttede huller i husmure, under hustage og lignende. I Grøndalsparken kan mursejleren derfor alene hjælpes ved at fremme initiativer, som er til gavn for flyvende insekter.

Brunflagermusen levevilkår tilgodeses ved de initiativer, som er beskrevet i afsnittet "Flagermus (Bilag IV-arter).

Løgkarse er vigtig for aurorasommerfuglen

Andre dyr

Egern

For at hjælpe bestanden af egern, er det vigtigt, at der er gamle træer især nåletræer, som de anvender både til ynglested og spisekammer. Tilstedeværelsen af nøddebærende træer som fx hassel tilgodeser også egernet og en lang række andre dyrearter.

Insekter

Svirrefluer, bier, hvepse, humlebier og mange andre insekter begunstiges af kvasbunker, bevarede gamle stammestykker og eventuelt små stenbunker. Nogle af disse bør ligge soleksponeret.

Sommerfuglen det hvide w er dog helt afhængig af elmetræer. Derfor skal noget af en eventuel opvækst af unge elmetræer få lov til udvikle sig til større træer, hvis det hvide w skal tilgodeses. Træerne skal stå, hvor de er soleksponeret, og der skal være bar jord eller tynd vegetation under træerne.

Mulige tiltag for fugle, flagermus og andre dyr

- Der bør foretages undersøgelse efter flagermuskolonier
- Der kan udføres tiltag til gavn for den økologiske funktionalitet for flagermus
- Forskellige tiltag kan udføres til forbedring af forhold for fokusarter
- Der kan opsættes redekasser til fugle
- Der kan lægges kvasbunker og gamle træstammer til gavn for insektlivet og mange fugle
- Udvalgt opvækst af elm kan bevares af hensyn til sommerfuglen det hvide w

Gammel birk i Skolehaveparken

Invasive arter

Armensk brombær

Denne busk skal bekæmpes, når den danner store mørke krat, der skygger for variationen i den øvrige beplantning. Af hensyn til færdslen langs stier og passager, skal brombær disse steder også frirumsbeskæres.

Canadisk gyldenris

Forekomst af denne invasive art bør bekæmpes med slåning inden den sætter frø.

Japansk pileurt

Denne stærkt invasive art er konstateret i hvert fald i Skolehaveparkens nordligste del langs stien mod Fuglebakken Station. Det er en udfordring at bekæmpe den, da det i givet tilfælde skal ske ved meget hyppig slåning af skråningen med maskine, som ikke bruges andre steder. Dette er for at undgå spredning, da selv små stumper af pileurt er i stand til at udvikle sig til nye planter. Hvis hyppig slåning ikke er mulig, er det bedre helt at undlade at gå i gang med slåning. En alternativ metode til bekæmpelse af pileurt er tildækning med kraftig fiberdug, hvorpå der lægges flis. Forinden fjernes materiale fra området, som samles og sendes til forbrænding. Hvis denne metode anvendes på pileurten i den nordligste del af Skolehaveparken, vil det være nødvendigt at lægge dug på en strækning af mindst 100 meter af skråningen, hvor dugen skal blive liggende i ret mange år. Formentlig vil området dog hurtigt blive dækket af et let muldlag, hvor græs og evt. urter kan etablere sig. Der skal følges op på, om der kommer skud udenfor det tildækkede område.

Hvid kornel

Denne busk, der bl.a. findes i delområdet Skolehaveparken, bør ryddes hvor den forekommer.

Almindelig skovranke

Selv om denne slyngplante kan opleves som dekorativ, bør den holdes godt nede ved beskæring, inden den sætter frugter i efteråret.

Harlekinmariehønen

Her iværksættes ingen indsats. Dog hvis den observeres, bør de enkelte individer slås ihjel, men kun forudsat der er vished for, at det er denne art og ikke en hjemmehørende art af mariehøne.

Skovranke

UDVIKLINGSMULIGHEDER FOR REKREATION

Dette afsnit er en uddybning af bilagene 2,4, 6 og 8 og beskriver de udviklingstiltag, som kan øge den rekreative oplevelse i parken, og hvilke forhold der skal forblive uændret.

Adgangsforhold og tilgængelighed

Der kan opsættes flere bænke i parken. Mangel på bænke opleves især i området omkring Flintholm St. Desuden bør det tilstræbes at placere bænke langs parkstierne med ca. 200 meters afstand, da tilgængeligheden til parken for ældre og gangbesværede borgere derved øges. Hver anden af disse bænke kan i stedet være et bord-bænke-sæt, hvis de konkrete forhold gør det muligt.

Det kan tydeligere markeres, at gangstierne ikke må benyttes til cykling. Det opleves i dag som fareskabende, at der cykles på gangstierne. Markeringen af gangsti kan fx ske ved, at der males et tegn for cykling forbudt på de asfalterede stier.

Der kan, så vidt det er muligt, skabes bedre tilgængelighed til Grøndal Station via parken. Især stien ind i parken fra Godthåbsvej benyttes som adgangsvej til Grøndal St., men stien er ret stejl. Derfor kan kørestolsbrugere ikke benytte stien uden hjælp. Terrænspringet ned i parken fra både Grøndals Parkvej og Godthåbsvej er dog ret stort, hvilket giver en meget stor udfordring i forhold til at forbedre adgangsforholdene.

Markering af "cykling forbudt" ved Grøndal St

Hundelufferparken, nordlige del. Venstre sti fører til Godthåbsvej mens højre sti fører under viadukten og til Grøndal St

Leg, bevægelse og andre friluftaktiviteter

Legepladserne kan rumme et bredt udvalg af redskaber for at tilgodese forskellige aldre og dermed børnenes forskellige behov. Der kan bl.a. opsættes babygynger. Hvor det er muligt, kan også opsættes motionsredskaber.

Der kan anlægges en aktivitets-ø. Aktivitets-øen bør især indeholde forskellige slags motionsredskaber samt legeredskaber, men også borde og bænke til ophold og picnic inklusive grillmulighed. 1. prioritet til en placering af en aktivitets-ø er i den sydlige del af Hundelufferparken, lige nord for C. F. Richs Vej. 2. prioritet er i Metroskoven Syd, umiddelbart nord for Jernbane Allé. 3. prioritet er ligeledes i Hundelufferparken, midtvejs mellem Godthåbsvej og C. F. Richs Vej.

Hele Hundelufferparken kan fortsat anvendes som friløbsområde for hunde. Hvis der anlægges en aktivitets-ø skal området omkring denne dog friholdes for fritløb. Se også om friløbsområdet under afsnittet Parkinventar og skilte.

Stier og belysning

Udviklingsplanen angiver kun placeringen af gangstier, som er de hidtidige og anviser ikke yderligere belysning end den hidtidige. Områderne omkring stationerne, hvor der er behov for belysning, er allerede forsynet med lamper. I de øvrige områder ønskes ikke kunstigt lys for at undgå forstyrrelse af parkens dyre- og planteliv.

Grillplads i Filosofgangsparken

Bygninger

Toilettet ved legepladsen i Filosofgangsparken, overfor Arnestedet (Grøndals Parkvej 125), skal så vidt muligt være permanent helårsåbent. Der bør opføres yderligere 1-2 toiletbygninger i parken, og de bør så vidt muligt være helårsåbne. Et af disse foreslås i hundelufterparkens nordlige del, og et andet toilet kan så vidt muligt opføres ved naturlegepladsen (Skolehaveparken).

Parkinventar og skilte

Der kan, hvis det er muligt, opsættes vandposte/vandhaner ved legepladser og aktivitets-ø. Den nuværende markering af friløbsområdet opleves ikke som særligt tydelig. Derfor kan der opsættes supplerende skiltning

Mulige tiltag til rekreation

- Der kan opsættes flere bænke – især omkring Flintholm St. og generelt med ca. 200 meters afstand. Hver anden bänk kan i stedet være et bord-bænke-sæt
- Det kan tydeligere markeres, at der ikke må cykles på gangstier
- Der bør, så vidt det er muligt, skabes bedre tilgængelighed til Grøndal St. via parken*
- Legepladserne bør rumme et bredt udvalg af redskaber for at tilgodese forskellige aldre
- Der kan anlægges en aktivitets-ø med forskellige slags motionsredskaber og legeredskaber, borde, bænke og picnic inklusive grillmulighed*
- Friløb for hunde kan fortsat foregå i Hundelufterparken undtagen ved en eventuelt aktivitets-ø. Der kan opsættes supplerende skiltning, som mere tydeliggør området
- Der kan opføres yderligere 1-2 toiletbygninger og så midt muligt alle helårsåbne*
- Der kan opsættes vandposte ved legepladser og aktivitets-ø*

SKYBRUDSPROJEKTET

Formål, overordnede udformning og landskabsbearbejdning

Der kan i Grøndalsparken realiseres et skybrudsprojekt. Det forventes gennemført i perioden 2024-2028 i følge Kapacitetsplanens rækkefølgeplan.

Formålet med skybrudsplanen er at sikre borgernes huse mod oversvømmelser samt Banedanmarks arealer ved at anvende Grøndalsparken som et oversvømmelsesareal, hvortil skybrudsvandet kan transporteres. Herfra skal det senere ledes til Harrestrup Å. Et oversvømmelsesareal opmagasinerer midlertidigt en større vandmængde, indtil der er plads i det øvrige vandsystem.

Projektet er på et indledende screeningsstadie, hvor rammer og forudsætninger bliver formuleret og beregnet. Op til udførelsen skal projektet gennemgå en række faser. I disse faser vil der være et stort fokus på dialog med borgere og organisationer for at finde den bedste løsning i fællesskab. Det drejer sig blandt andet om den indledende skitsefase og senere dispositionsfase og den afsluttende projekteringsfase, hvor de sidste streger bliver sat. Det er en omfattende proces, hvor der skal træffes en række til- og fravalg.

Projektområdet udgøres af Grøndalsparken fra Borups Allé til Ålekistevej, som vist på figur 5, hvorfra vandet ledes videre mod Harrestrup Å for at indgå som en del af Kapacitetsprojektet. Projektet skal dimensioneres, så det opfylder Københavns serviceniveau for skybrud, som er at kunne rumme skybrudsvand ved en 100-års hændelse om 100 år, så der maksimalt står 10 cm vand ved skel til private ejendomme. Ved denne hændelse løber vandet ind i parken som overløb fra fælleskloakken, fra terræn og fra designede skybrudsledninger som vist på figur 6.

For at sikre tilstrækkelig plads til skybrudsvandet indarbejdes diger i Grøndalsparken som terrænnændringer, hvorved digerne får et naturligt udtryk, mens der samtidig afgraves jord. Afgravningen af jord er også med til at sikre et tilstrækkeligt fald mod Ålekistevej, hvor skybrudsvandet kan løbe i en vandvej.

Det er beregnet, hvor store vandmængder, der strømmer til, og hvor meget vand, der kan forsinkes i Grøndalsparken. Den resterende vandmængde ledes videre til Harrestrup Å. Projektet er således planlagt for at skabe en kontrolleret oversvømmelse i Grøndalsparken, som ikke samtidig oversvømmer baneterrænet og de tilstødende kolonihaver. Tiltag i områder uden for Grøndalsparken, men som fører vand til denne, vil betyde, at det bedre kan styres, hvilke områder som oversvømmes ved hvilke regnhændelser, og at det vand, som oversvømmer parken, indeholder mindre opspædet spildevand end i dag ved kraftig nedbør.

Det forudsættes, at det nuværende rørlagte vandløb, Grøndals Å, som har været anvendt til at lede vand fra Damhussøen til De Indre Søer gennem Ladegårds Å, bibeholdes med sin nuværende status. Det skal bemærkes, at oppumpningen af vand fra Damhussøen til De Indre Søer er indstillet, fordi Damhussøen indeholder invasive krebs, som ville blive spredt til De Indre Søer.

Det har været planlagt, at føre vand fra Lygte Å op til Grøndals Å ved C.F. Richs Vej, og herfra pumpe det op på overfladen, for at skabe et rekreativt vandforløb i Grøndalsparken fra C.F. Richs Vej til Ålekistevej. Det kan ikke udelukkes, at der i forbindelse med udviklingen af skybrudsprojektet fremkommer forslag, der peger på en anden løsning. Det vil dog kræve en politisk behandling at ændre på den nuværende plan, om åbning af åen fra C.F. Richs Vej til Ålekistevej, som er besluttet af Teknik- og Miljøudvalget.

Fig 5. Udstrækning af skybrudsprojektet i Grøndalsparken.

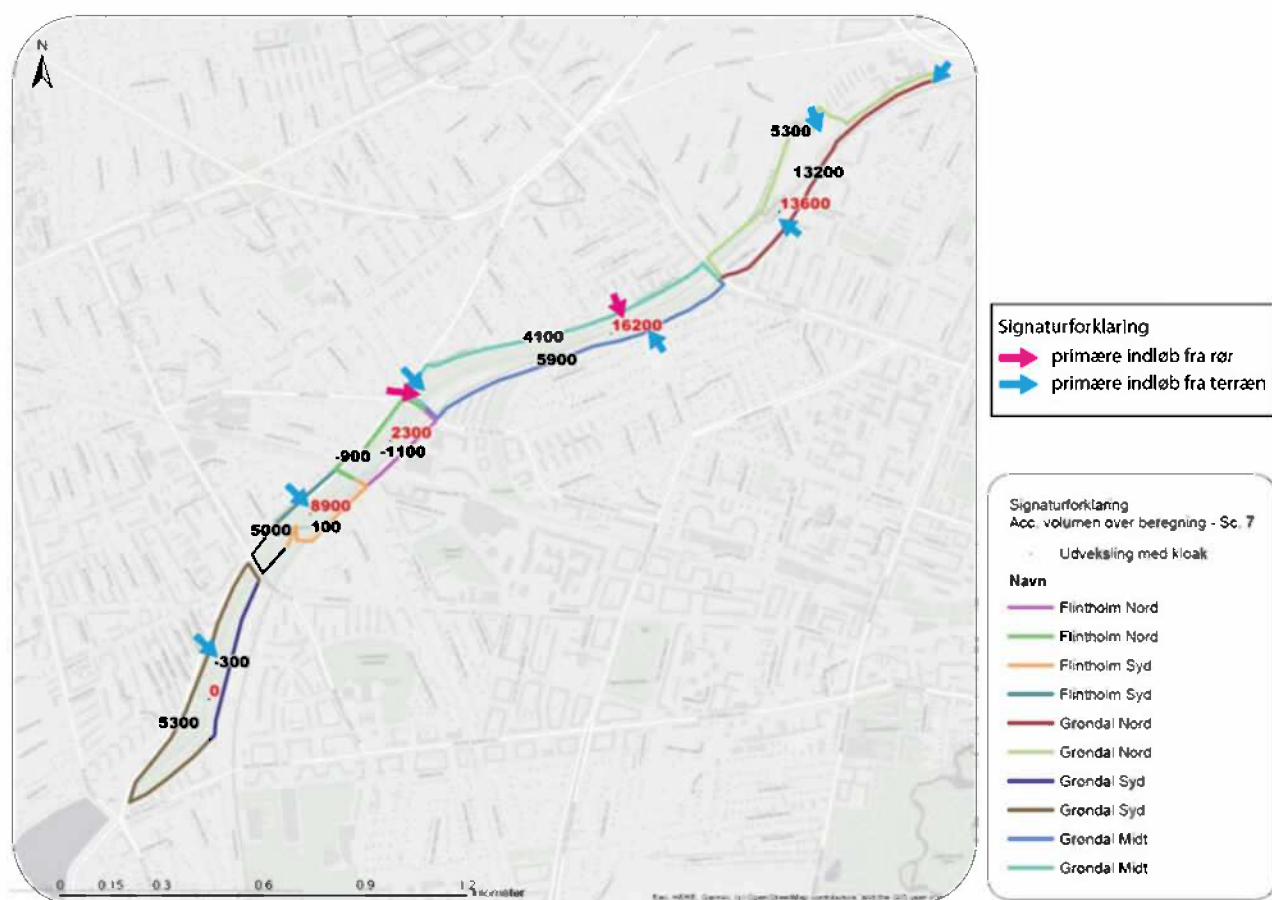

Fig 6. Indløb/overløb til Grøndalsparken i m^3 fra rør og terræn ved en 100 års skybrudshændelse om 100 år (sorte tal markerer vand fra overfladen og røde tal er fra rør) Totalvolumen udgør ca. 80.000 m^3 .

Fra tidligere tid løber en søvandsledning langs med Harrestrup Å. Den krydser under villakvartererne i Vanløse frem til C.F. Richs Vej, hvor den løber sammen med den ligeledes underjordiske Grøndals Å. Søvandsledningen førte drikkevand fra Sønderød (Furesø Kommune) til København. Ledningen er ikke længere i brug, og det er planen at genbruge den til at opsamle og transportere skybrudsvand og afkoblet hverdagsregn fra området omkring Katholmvej og op til Skjulhøj Allé kvarteret. Når Grøndals Å ikke længere kan rumme regnvandet ved store skybrudshændelser, vil vandet løbe over i Grøndalsparken. Hverdagsregn fra Vanløse kan ligeledes transporteres til Grøndals Å og videre op i Grøndalsparken, hvorved det renses inden det ledes videre til Harrestrup Å.

Der etableres rørforbindelser til at transportere vandet mellem parkens afsnit, som er afgrænset af henholdsvis C.F. Richs Vej, Flintholm station og Jernbane Allé. Forbindelserne kan samtidig bruges til at regulere vandstanden og styre mængden af vand, der løber ud af parken. Grøndalsparken kan maksimalt rumme ca. 110.000 m³ skybrudsvand. Hvordan parken skal indrettes, skal i planlægningsfasen udfoldes i dialog med borgere og organisationer.

Den nødvendige terrænregulering varierer mellem 0-1,25 meter. Højden er valgt i forhold til terrænreguleringens afstand til nærmeste bebyggelse, og i hvor høj grad hævnings af terrænet kan blive en synsmæssig eller tilgængelighedsmæssig barriere. Ved bearbejdningen af terrænet sikres, at arealerne er tilgængelige, og at den rekreative brug ikke forringes i forhold til de nuværende forhold.

Indpasningen af en vandvej nødvendiggør afgravning i hele parkens længde for at sikre et fald mod Harrestrup Å. Afgrænsningerne begrænses til at sikre et minimumsfald på 0,5%, og skråningerne gøres flade, så parken i så høj grad som muligt bevarer sit nuværende udtryk og brug. I terrænbearbejdningen indpasses ikke et afgrænset vandprofil. Vandet tænkes at strømme i bunden af vandvejen til varierende højde afhængigt af mængden af vand.

Der er endnu ikke foretaget en opmåling af eksisterende træer, og det kan derfor ikke præcis vurderes, hvor mange træer der vil blive påvirket af terrænreguleringen, herunder hvorvidt de er klassificerede eller er udpeget som flagermustræer. Terrænbearbejdningen med de lave hældninger gør projektet robust over for ønsker om bevarelse af særligt udvalgte træer i en senere fase af projektet.

Udformningen og placeringen af overjordiske oversvømmelsesarealer til midlertidig oplagring af skybrudsvand og anlæg til vandrensning skal i følge fredningen godkendes af fredningsnævnet.

Oversvømmelsesarealer og renseanlæg

- Der kan etableres overjordiske oversvømmelsesarealer til midlertidig oplagring af skybrudsvand*
- Der kan etableres anlæg til vandrensning*

LITTERATUR

Kortlægning af ynglesteder og andre rasteområder for flagermus i Københavns grønne områder sommeren 2009. Amphi Consult 2010

Københavns Kommune, Genåbning af Grøndals Å, Biodiversitet 3: Status for biodiversitet 2012, overvågningsprogram og forslag til plejeaktiviteter. Orbicon A/S 2012

Københavns Kommune, Genåbning af Grøndals Å, Biodiversitet 1: Sommerfugle og fuglevenlig beplantning. Orbicon 2012

77 arter at hjælpe i byen, Morten DD & Tune Gils. Biodiversitetskurser.dk 2024
Biodiversitet i København – strategi 2022-2050

Handleplan 2022-2025 for Biodiversitet i København

Vilde bestøvende insekter og virkemidler. Videnskabelig rapport fra DCE-Nationalt Center for Miljø og Energi 2021, side 30

DOF-basen

[illegible]

Bilag 2 - Skolehaveparken og Grøndalsåsen - Udviklingsmuligheder

Skybrudsarealer til midlertidig oplagring af vand kan etableres (undtagen i Grøndalsåsen).*

Der bør foretages undersøgelse efter flagermuskolonier.

Der kan udføres tiltag til gavn for den økologiske funktionalitet for flagermus.

Der kan opsættes redekasser til fugle.

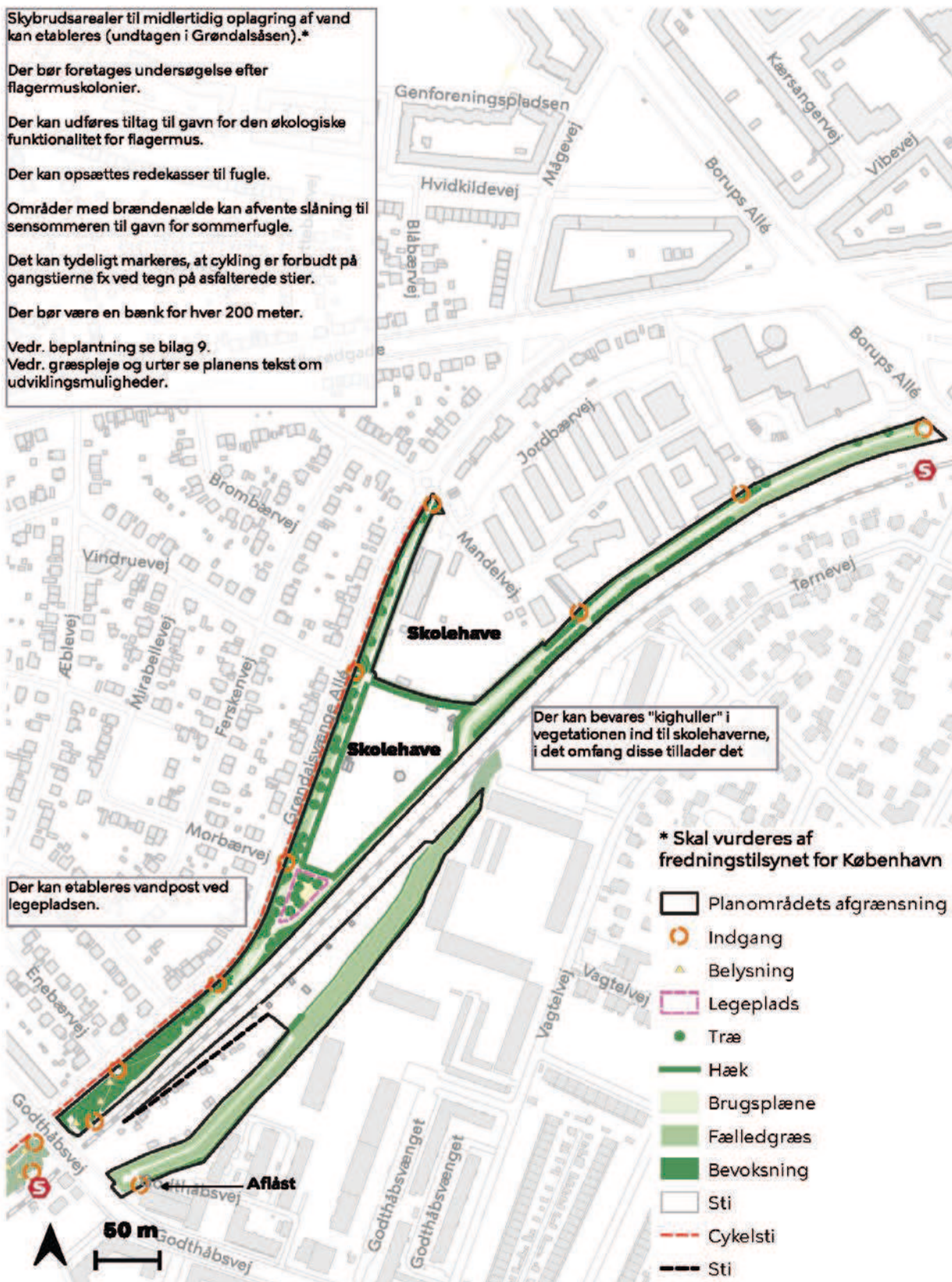
Områder med brændenælde kan afvente slåning til sensommeren til gavn for sommerfugle.

Det kan tydeligt markeres, at cykling er forbudt på gangstierne fx ved tegn på asfalterede stier.

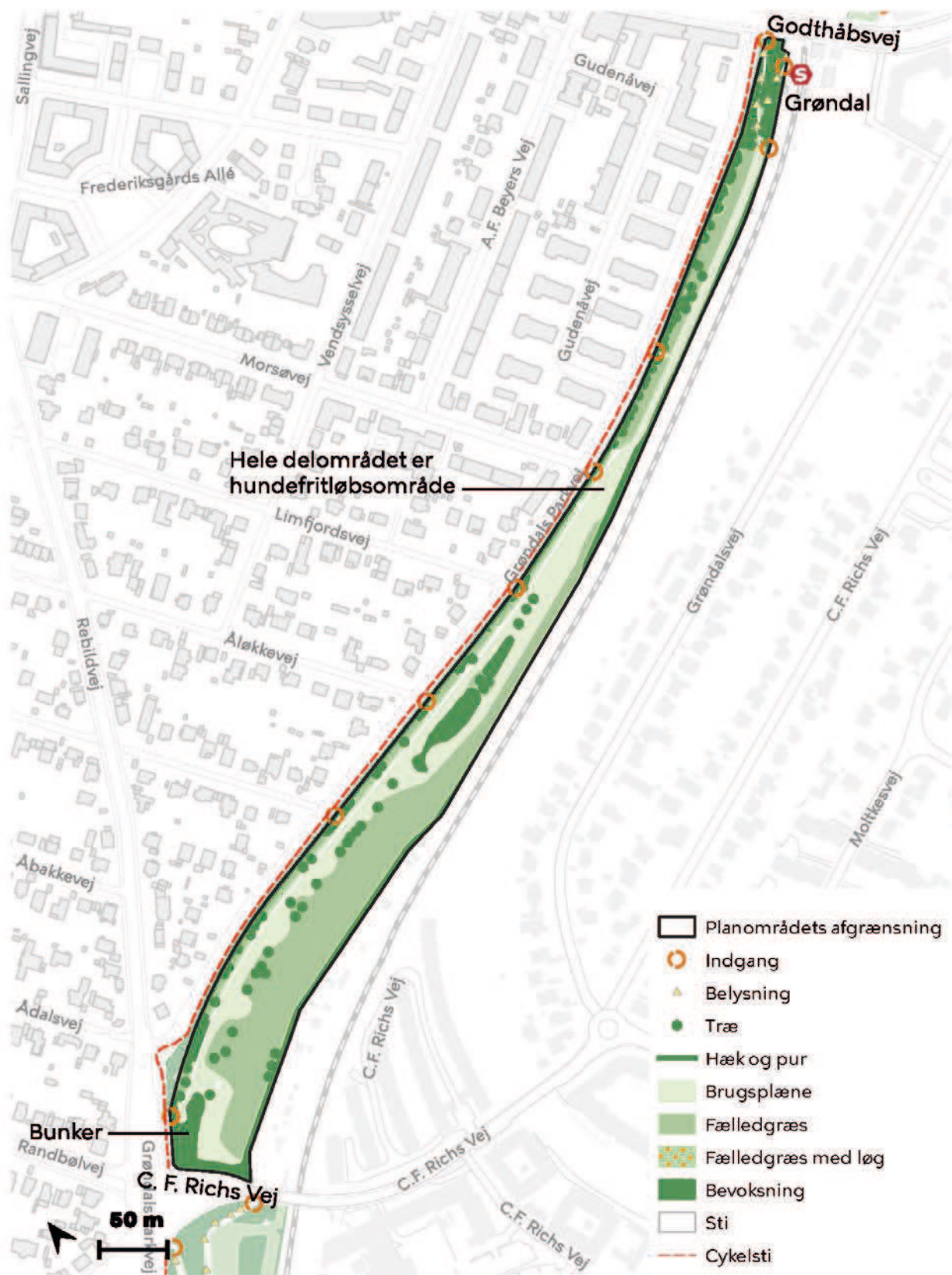
Der bør være en bænk for hver 200 meter.

Vedr. beplantning se bilag 9.

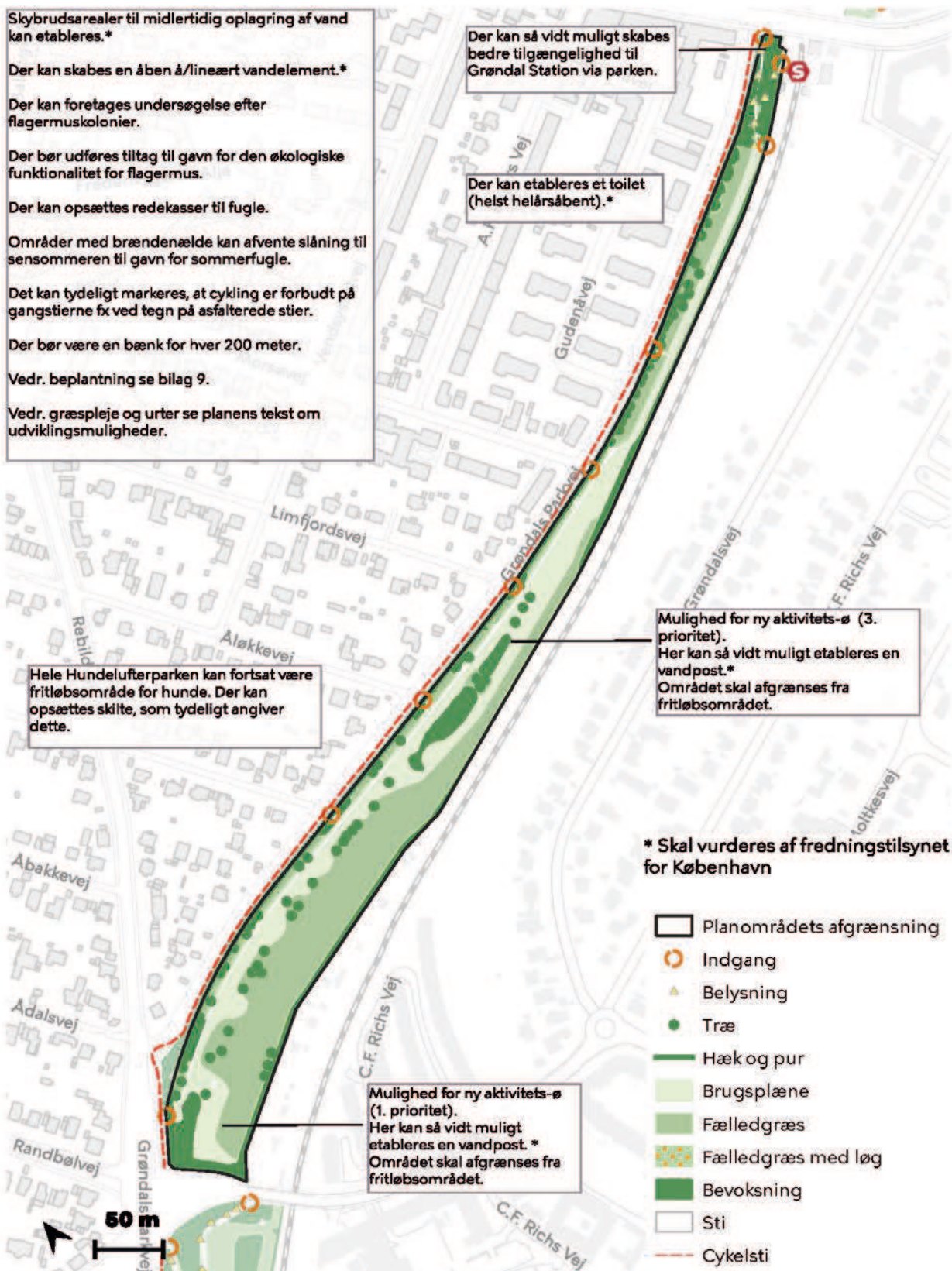
Vedr. græspleje og urter se planens tekst om udviklingsmuligheder.

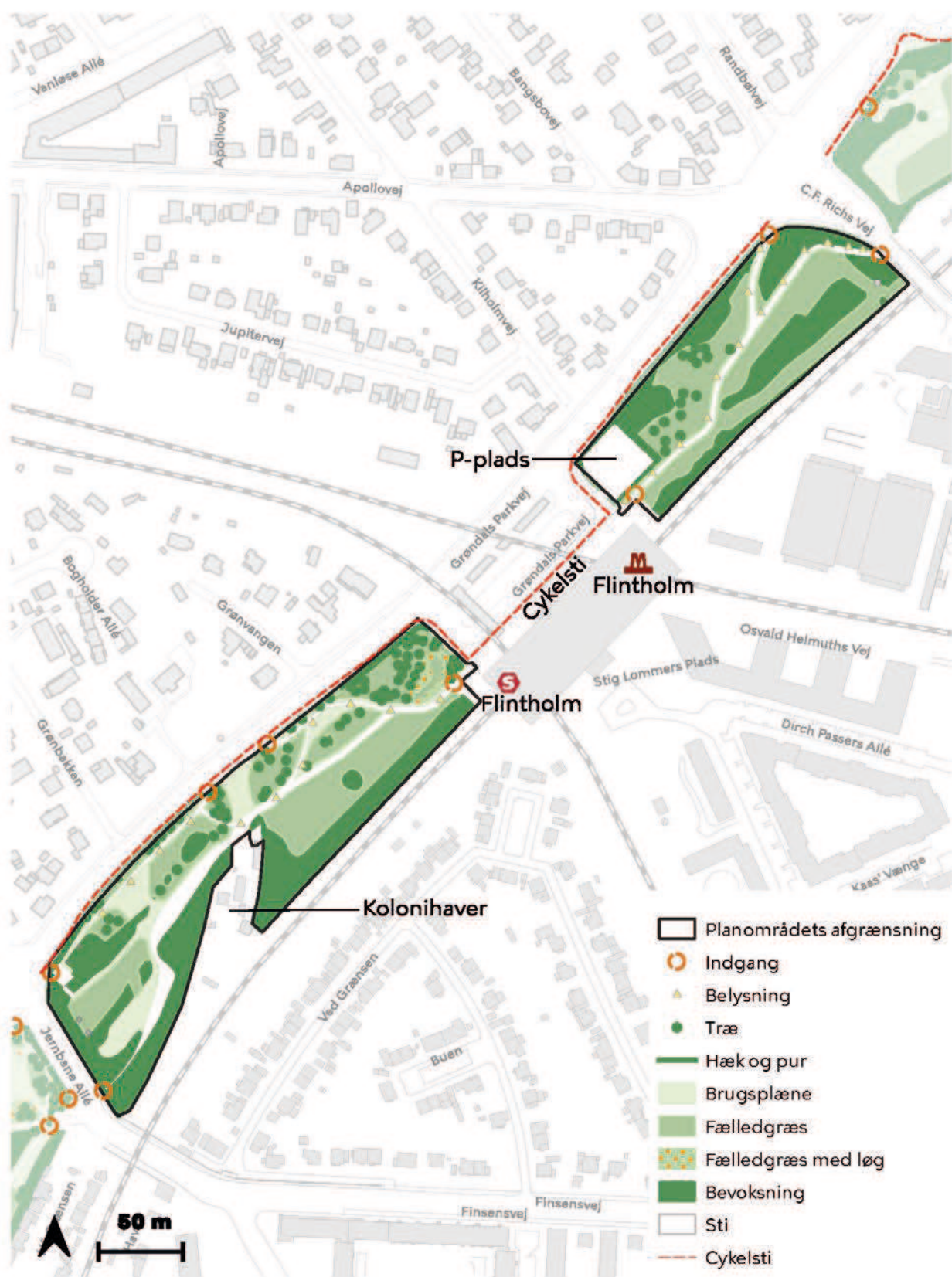
Bilag 3 - Hundelufterparken - Eksisterende forhold

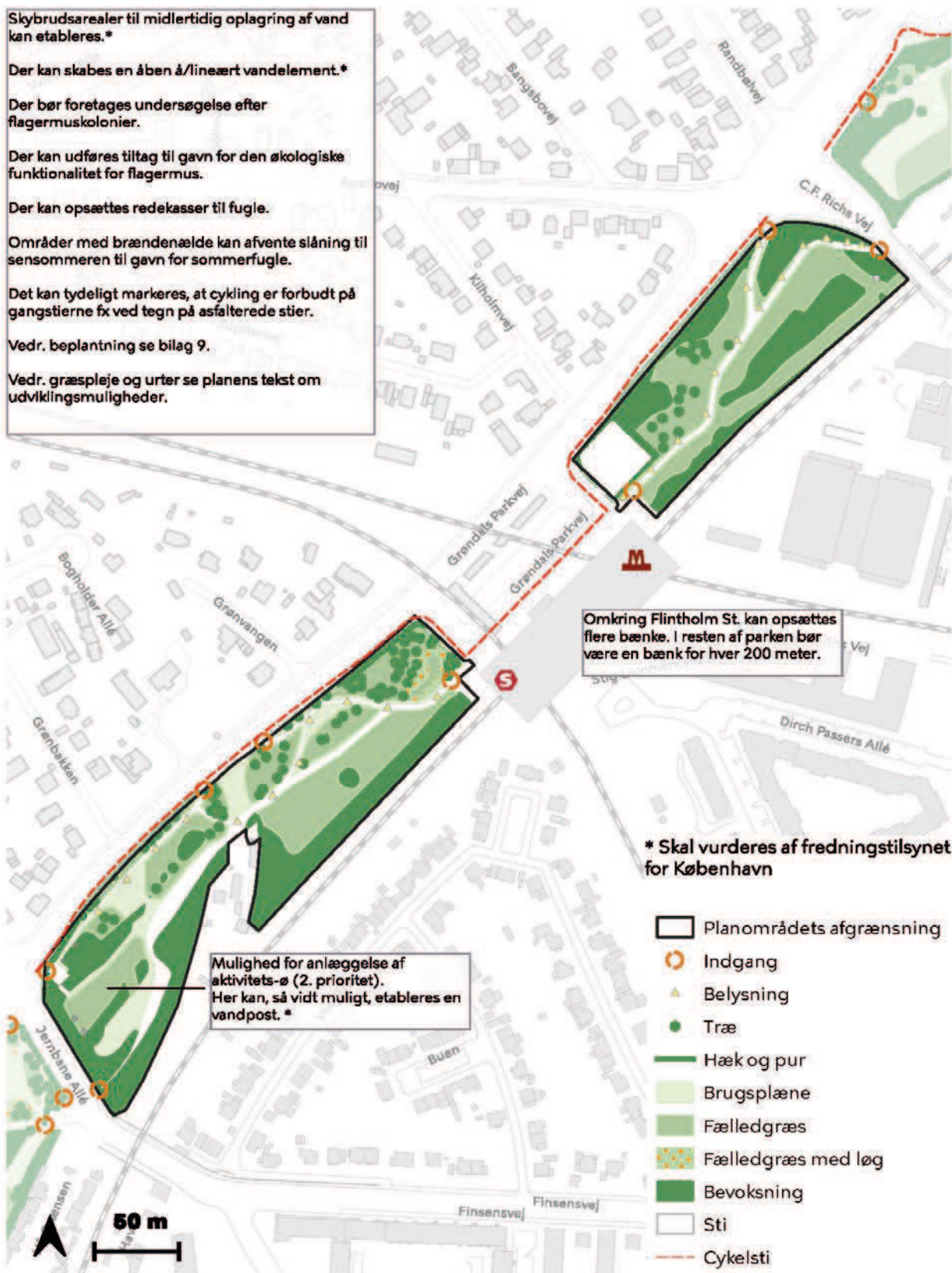
Bilag 4 - Hundelufterparken - Udviklingsmuligheder

Bilag 5 - Metroskoven Nord og Syd - Eksisterende forhold

Bilag 6 - Metroskoven Nord og Syd - Udviklingsmuligheder

Vibeke Salicaths Have

Motionsredskaber

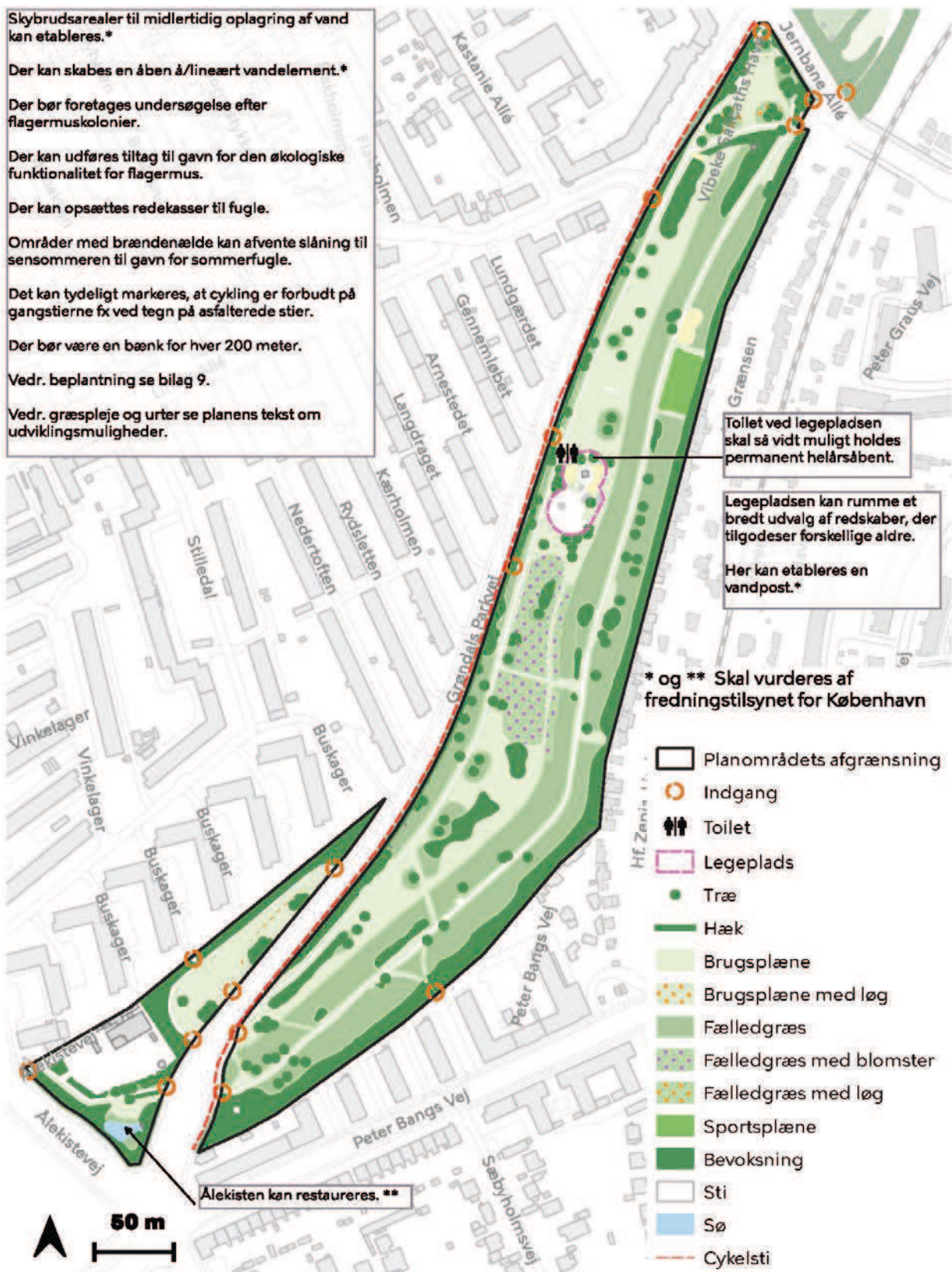
Integreret Institution Damhuset

Legend:

- Planområdets afgrænsning
- Indgang
- Toilet
- Legeplads
- Træ
- Hæk
- Brugsplæne
- Brugsplæne med løg
- Fældedgræs
- Fældedgræs med blomster
- Fældedgræs med løg
- Sportsplæne
- Bevoksning
- Sti
- Sø
- Cykelsti

Scale: 50 m

Bilag 8 - Filosofgangsparken - Udviklingsmuligheder

GENERELT: KVASBUNKER

Kvasbunker kan placeres i parken, hvor der er plads og bruges til grenafklip ved beskæringer. Bunkerne skal være permanente og placering aftales med forvalter. Bygges af kraftige stolper i eg eller robinie (fx 12-14 cm). Sæt fx 3 stolper på hver side med 1 meters mellemrum og gør hegnet ca 80 cm bredt. Højde ca 1 m. Lav både kvasbunker i sol og i skygge

Fuglebakken St: nye beplantninger:

Indgangen bliver brugt som parkering. Her kan plantes nyt. Nærmest stationen er der plads til et egetræ i et busket. For eksempel syren og kvalkved. Husk midlertidigt fodhegn.

Busket med snebær og overstandere:

Indplantning af nye mellemagsarter for eksempel hanesporet tjørn, engriflet og alm. hvidtjorn, kvalkved, skovæble, slåen.

Nyt naturoplevelsesområde for børn

Mellem hækken og stien mod Grøndalsvænge Allé kan den slyngede sti gennem det lange græs vedligeholdes, nye bærbuske, urter, kvasbunker, træstammer og triller. Området skal bestå af naturlige materialer. Stien kan løbe på hele området langs skolehaverne.

Eksisterende busketter mod Grøndalsvænge Allé

Snebær kan ryddes og der kan tyndes ud i hyld og hvid kornel. Enkelte busketter kan ryddes helt og der kan startes forfra for at få artsvariation tilbage.

Nye træer og buske kan plantes ind. Træer fx. pil og birk, men også ægte kastanje, avnbøg, alm. bøg og småbladet lind.

Mellemlag fx: Weischel, mirabel, skovæble, alm. hvidtjorn, engriflet hvidtjorn og slåen

Stedsegrønne område lige nord for Godthåbsvej

Det lille område mellem trappe og vej kan genoprettes helt med skovfyr, taks og cotoneaster eller stedsegrøn gedeblad. Hele området skal bevare sin stedsegrønne karakter.

Nye beplantninger langs Grøndals Parkvej

Langs hele Grøndals Parkvej på arealet mellem sti og hæk kan der plantes nye busketter i græs med buske og store træer. Det kan være for eksempel vintereg, stilkeg, hjertebladet el, skovfyr, seljepil, almindelig røn, navr, fuglekirsebær og alm. hæg

Buskene kan være benved, dunet gedeblad, kvalkved, syren, slåen, fjeldribs, alm ribs, solbær, taks, hassel, hyld og kristtjorn mm

Flere solitære træer på plænen

Der kan plantes flere fritstående træer i græsset.

På de tørre skrænter: fortrinsvis skovfyr, fuglekirsebær og alm. røn og småbladet lind mulighed for at plante enkelte penselfyr og østrigsk fyr.

På de fugtige arealer: alm. ask, pil, alm. hæg, bævreasp, tørst og rødæl.

Genopretning af busketter der ikke længere er tætte.

Der er flere områder der ikke længere er tætte og frodige. De kan ryddes for snebær, brombær og lign. og genplantes med blomstrende og bærbærende træer og buske. Slåen, benved, kvalkved, røn, avnbøg, bøg, mirabel, roser, æble mm

Tjørnerækken kan forlænges mod Fuglebakken Station

Tjørnene må gerne være forskellige arter: alm. hvidtjorn, hanesporet tjørn, skarlagentjorn, engriflet tjørn. Der indplantes når der er plads.

Kvasbunke placeres i tjørnerækken

Kvasbunker kan placeres i mellemrum mellem tjørnene.

Grøndalsåsen

Mindre, selvsåede ahorn fældes i bevoksningen langs grænsen til Frederiksberg.

Det forvildede område med langt græs bevares urørt

Krat mod jernbanen

Tynding af opvækst af ahorn og elm og indplantning af mellemlag: blomstrende og bærbærende buske og småtræer. Mirabel, vilde roser, slåen, dunet gedeblad, kvalkved, syren mm. Store områder af kornel og snebær kan ryddes eller skæres ned.

Generel pleje af bevoksninger (5 årig rotationsplan)

Beplantningerne gennemgås hvert 5. år. Som minimum fældes uønsket opvækst af særligt skyggende arter som ahorn og elm og der udvælges træer af den ønskede opvækst der kan vokse sig store.

Derudover kan buske fornyelsesbeskæres og udsigter vedligeholdes ved opstamning af større træer eller nedskæring/stævning af krat og buske. Gamle buske med store stammer skal bevares og ikke skæres ned. Områder med snebær kan ryddes eller skæres helt ned og der kan indplantes nye buske, træer og småtræer. Nye indplantninger skal overvejende bestå af hjemmehørende træer og buske, men kan indeholde en mindre del af typiske parktræer og -buske med prydværdi som blomstring, bær eller høstfarver. Der kan efterlades dynger af kvas inde i bevoksningerne hvor det er aftalt med forvalter, se beskrivelse i boks.

Skolehaveparken og Grøndalsåsen: Fra Fuglebakken Station til Grøndal Station

Hundelufterparken: Fra Grøndal Station til CF Richs Vej

Metroskoven nord: Fra CF Richs Vej til Flintholm Station

Metroskoven syd: Fra Flintholm Station til Jernbane Allé

Filosofgangsparken: Fra Jernbane Allé til Ålekistevej

2025

2026

2027

2028

2029

Nye blomstrende buske ved indgangen

Her kan indplantes nye blomstrende buske. Fx flerstammede vildæbler og lægges flere løg.

Beplantningen syd for indgangen med vingevalnød og sortvalnød bevares åben.

Flere blomstrende buske ved indgangen og mod Grøndals Parkvej

Kanten er ikke længere tæt så her kan indplantes nye blomstrende buske mod vejen

Nye beplantninger langs Grøndals Parkvej

Langs hele Grøndals parkvej på arealet mellem sti og hæk kan der plantes nye busketter i græs med overstandere.

Det kan f. eks. være træer som stilk, vinteræg, hjertebladet el, skovfyr, almindelig røn, avnbøg, mannaask, hæg, fuglekirsebær.

Buskene under træerne kan være f.eks. benved, dunet gedeblad, slåen, fjeldribs, buksbom, falsk jasmín, sargentsæble, syren, alm ribs, solbær med videre

Flere frugttræer og blomstereng

På det trekantede område kan der udsås engblanding og plantes flere forædlede frugttræer

Omkring Ålekisten

Beplantningen omkring den gamle ålekiste bevares og holdes tæt mod Ålekistevej

Genopretning

Området med store træer i bund af snebær kan åbnes op. Snebær ryddes helt så de store træer står solitært. Mod banen kan der så indplantes bærbærende og blomstrende buske og småtræer og som store træer eg, navr og avnbøg.

Sigtelinje vedligeholdes

Underbeplantning kan ryddes så det lange kig på langs af parken bevares. De store tjørn stammes op. Opsætning af hegn, hvis kanten af buske mod skråning ryddes.

Busketter til genopretning

Snebær og brombær kan ryddes og der kan indplantes skovbrynsarter langs hele kanten mod haveforeningen

Nye skovbeplantning

Mod Ålekistevej kan der plantes en nye afskærmende skovbevoksning af både buske, småtræer og store træer. Beplantningen skal være fortrinsvis hjemmehørende.

